

THE DUTCH DICKENSIAN

Volume XXXIII, najaar 2013, No 81.

**The Dutch Dickensian is een uitgave van
The Haarlem Branch of the Dickens Fellowship**

ISSN 0167-8388

Colofon

The Dutch Dickensian is het officiële tijdschrift van The Haarlem Branch.

The Haarlem Branch opgericht in 1956, is Branch 142 van The Dickens Fellowship.

Bestuur:

President: M. David

Secretaris: P. de Groot

Penningmeester: D. Kooiman

Secretariaat van de Haarlem Branch:

Mr. P. de Groot, Kanaaldijk 81, 1454 AC, Watergang.

E-mail: circumlocution-office@xs4all.nl

De contributie voor lidmaatschap van de Haarlem Branch bedraagt €30,- ; een familie lidmaatschap bedraagt €40,-.

Bank: ABN-AMRO AMSTERDAM

Rek. nr. 40.7745.173

t.g.v. THE DICKENS FELLOWSHIP

Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

Redactie van The Dutch Dickensian:

K.V. Boschma

C.A. Klok

A.A. de Landtsheer

Redactie adres:

A.A. de Landtsheer

Dikbosstraat 34

7814XN (Weerdinge) Emmen

email: aadel@wxs.nl

Vervolg op de andere binnenzijde van de omslag

Inhoudsopgave van Volume XXXIII, nr. 81, najaar 2013.

Blz.

- 50- Van de redactie.
- 51- Van de president.
- 52- Verslag van de 235ste vergadering, Pieter de Groot.
- 58- Verslag van de 236ste vergadering, Pieter de Groot.
- 64- Verslag van de Annual Conference 2013 in Boulogne-sur-Mer.
- 77- Wilkie Collins 'The Woman in White': Haar Naam was Caroline...
Liesbeth van Aalst.
- 81- Tekst voor The Dutch Dickensian van de lezing gehouden op 16 maart 2013
voor de Haarlem Branch of The Dickens Fellowship, Els E.M. Peters.
- 94- The Guardian Dickens Walk deel 4.
- 99- De gevaren van het internet.
- 100- Extra bericht van de redactie.

Een overzicht van eerdere publicaties in The Dutch Dickensian kunt u vinden op:
<http://users.bart.nl/-edaalen/DF-Haarlem-branch/home.htm>

Van de redactie

Onze secretaris heeft het er maar druk mee. Verslagen, verslagen en nog eens verslagen. Drie in totaal dit keer. Drie? Ja, want hij heeft ook de Annual Conference in Boulogne-sur-Mer bijgewoond.

Nu, door de crisis getroffen, de Dutch Dickensian slechts tweemaal per jaar kan verschijnen heeft de redactie toch nog voor een kleine tegemoetkoming kunnen zorgen. Inplaats van de gebruikelijke achtenveertig pagina's bevat dit nummer er tweeënvijftig waardoor het magische getal van honderd pagina's per jaargang is bereikt. Laat u echter niet weerhouden om met uw bijdragen aan deze periodiek door te gaan. Er is niets dat uw redacteur zoveel plezier bezorgt als een doorgebogen plank in het redactielokaal die is afgeladen met bijdragen voor het komende nummer. Een tevreden redacteur is echter als een tevreden boer, een uiterste zeldzaamheid. De voorraad artikelen overziende viel hem op dat er wel weer eens een boekbespreking ingestuurd mag worden. Tenslotte zijn wij Dickensians niet van het slag mensen zoals degene die laatst als bijzonderheid op de tv te zien was. De man mocht reclame komen maken voor zijn boek waarin hij beschrijft hoe is het om een jaar lang geen gebruik te maken van zijn mobiele telefoon. Hij kon dus niet meer twitteren, zijn facebook-account bekijken en whats-appen. Verder had hij zijn computer ook een jaar van het internet losgekoppeld. Wat hij vervolgens doormaakte was kennelijk zo uniek dat de wereld er van moest horen. Let wel, hij kon gewoon de krant lezen, tv-kijken, naar de radio luisteren en van de vaste telefoonlijn gebruik maken. Ondanks dat voelde hij zich toch van de rest van zijn wereld afgezonderd. Zijn Wereld, maar tot zijn verbazing niet van De Wereld. Zo bleek hij opeens tijd te hebben om een boek te lezen en wist hij zelfs meer van wat er zich buiten Nederland afspeelde dan zijn vrienden die in het café, met één oog gericht op het scherm van hun mobieltje, naar hem luisterden. Wat hem echter wel overkwam was dat hij allerlei afspraken ging missen, want het schijnt in die wereld gewoon te zijn om slecht enkele minuten voor het tijdstip waarop een afspraak is vastgelegd digitaal te melden dat je niet komt. Het blijft natuurlijk vreemd dat zo iemand over zijn ervaringen een boek schrijft. Wie denkt hij dat zijn lezers zijn? Toch niet zijn soort, want die lezen niet meer dan boodschappen met een maximum van 144 tekens inclusief de spaties en leestekens. Stel je eens voor. Dit stukje bevat er al 2482!

Van de president

Ik had een innerlijke quiz, dat wil zeggen dat ik enig deelnemer én jurylid was. De quizvraag luidde: in welke recensie van de nieuwe roman van Donna Tartt komt het woord ‘Dickensiaans’ het eerste voor. Winnaar werd Anne Jongeling van nu.nl (omdat ik ook enig jurylid was telde slechts de volgorde waarin ik de recensies las, ongelezen recensies deden bovendien niet mee). Ik citeer maar even:

‘Een uitgesponnen beschrijving met beeldende zinnen van chaos, ontreddering en verlorenheid, de bloedstollende weergave van een wereld die van de ene seconde op de andere in stukken uiteenbarst.

Want dat is ook wat met Theo gebeurt; Tartt zet met deze ouverture de lijnen van een bijna Dickensiaans verhaal uit. Theo staat opeens alleen op de wereld.’

Is dit een nieuwe Great Expectations en Theo de nieuwe Pip? Een andere hoofdfiguur heet Pippa dus dat kan geen toeval zijn. En het is al weer Dickensiaans:

‘Hij zoekt haar (Pippa) op, in een woonwinkel waar antieke meubels worden gerestaureerd.

Dat oude ambacht, waar Tartt fraai gedetailleerd op ingaat, versterkt de Dickensiaanse sfeer. Net als het zeer gefortuneerde gezin, de Barbours, waar Theo een tijdelijk pleegadres vindt, en bij wie de sporen van oud-Europese chic zich vertalen in de opulente inrichting, tradities, omgangsvormen, namen.’

The Old Curiosity Shop met als extra de Barbours in een Bronlow-achtige rol? Krijg ik hierdoor behoefte naar de boekhandel te rennen en een Donna Tartt te kopen (gezien de rijen voor haar signeersessies denk ik dat ongesigneerde exemplaren in de toekomst overigens meer waard zullen zijn)? Niet in het minst. Niet alleen omdat de recensent er ook nog maar eens Patricia Highsmith bijhaalt (nu is Theo weer een Ripley), of omdat Tartt haar hoofdpersoon naar New York laat terugkeren waar hij ‘de kalmte hervindt bij de antiekrestaurateur, waar de tastbare objecten voor schoonheid en vakunst staan. Juist daar kan Theo uitblazen en de verdieping zoeken waarnaar hij duidelijk verlangt’, maar omdat dit soort recensies mij toch altijd weer naar het origineel doen verlangen. Dan toch maar liever de echte Dickens.

In Fellowship,

Martijn David

Verslag van de 235ste vergadering van The Dickens Fellowship Haarlem Branch.

In een gedreven Kraantje Lek verzamelden zich 16 leden. De president heet allen welkom en spreekt van een overweldigende opkomst maar zijn gelaat laat milde verbazing zien.

De secretaris heeft een formulier bij zich voor inschrijving voor de conferentie in Boulogne-sur-Mer en een formulier voor het nemen van een abonnement op The Dickensian. Een combinatie van beiden is ook mogelijk maar dit raadt hij af.

De penningmeester verspreekt zich en meldt dat de kas redelijk gevuld is, waarop een aantal leden het cheque boek weer opbergt. De editor heeft alweer een nieuw nummer van The Dutch Dickensian bij zich. Het kan weer niet op. Daarnaast vertelt hij dat mevrouw Van Daalen het beheer van de website van hem heeft overgenomen.

Waarna de president het woord geeft aan de spreekster voor deze middag. Mevrouw Peters zegt vereerd te zijn om hier vanmiddag te mogen spreken over uitgeverij Gebroeders Cohen en over hun werkwijze. Zij is historica met een specialisme in drukgeschiedenis, dus weet zij wel het een en ander van het onderwerp. Jarenlang kocht zij op rommelmarkten voor 2 à 3 gulden vertalingen van Dickens op en ook haar vrienden hielpen driftig mee. Toen ook de tweede slaapkamer geheel gevuld was begreep zij dat er iets moest zijn tussen Dickens en uitgeverij Cohen.

Dickens verscheen ook in Nederland in eerste instantie in afleveringen. Dat begon in 1837 met de publicatie van het verhaal over Gabriel Grub. Ook Frijlink was er vroeg bij, en wel in 1838, met een uitgave van Nicolas Nickleby in verkorte vorm. Daarna volgden er meer en binnen vrij korte tijd was er al sprake van 10 uitgevers die vertalingen van Dickens op de Nederlandse markt brachten.

Uiteindelijk kocht uitgeverij Kruseman uit Haarlem alle rechten en bracht de vertalingen van Dickens uit. Deze uitgever heeft zelf ook daadwerkelijk nog met Dickens gecorrespondeerd. Dickens liet in die correspondentie weten vereerd te zijn met de Nederlandse vertalingen.

In 1867 nam uitgeverij Roelants de rechten over van Kruseman. Roelants werd alom geprezen om zijn goedverzorgde uitgaven. Later verkocht Roelants, die eigenlijk uitgever van boeken over Recht was, de rechten van de Dickens uitgaven aan de Gebroeders Cohen, voor de som van f129.278,62. De uitgeverij van Cohen werd steeds bekender en had schepen en pakhuizen vol boeken. Boeken, die door hen steeds vaker per post werden verzonden naar de klanten.

De cover van hun uitgaven van het werk van Dickens waren hetzelfde als die van Chapman and Hall; de Cohens hadden oog voor fraaie omslagen; en ze waren betaalbaar.

Het drukwerk was uitbesteed aan drukkerij Thieme. Thieme gebruikte al gauw snelpersen die 1.000 afdrukken per uur produceerden in plaats van de gebruikelijke 150 per uur.

De vertalingen van het werk van Dickens vonden gretig aftrek, vooral na het uitbrengen van de vertalingen door P.J. Enk. Deze 22-delige serie had binnen anderhalf jaar tijd een oplage van 28.000.

In 1905 verhuisde de uitgeverij naar Amsterdam waar de gebroeders Ezechiël en Martin Godert respectievelijk in 1906 en 1909 overleden. Zij werden opgevolgd door hun zonen die meer jeugdedities van Dickens uitbrachten. Later nam de concurrentie toe, ondermeer door uitgeverij Meulenhoff BV. In 1941 werd uitgeverij Gebroeders Cohen geliquideerd door de Duitsers en overgenomen door de Gebroeders Grauw. De op dat moment aan het roer staande broers overleden kort daarop; één aan een hartaanval en één in een kamp. Na de oorlog kwam de Prisma reeks uit met een nieuwe vertaling van Dickens.

Spreekster sluit af met de opmerking dat de Gebroeders Cohen veel hebben betekend voor de vertaling van Dickens in het Nederlands.

De president dankt spreekster waarna er vragen en opmerkingen zijn:

De president vraagt welke schrijvers Cohen nog meer uitbracht. Spreekster antwoordt dat het om ondermeer Thackery en Scott ging.

De heer De Landtsheer vraagt of Engelse schrijvers altijd vanuit het Engels werden vertaald. Spreekster antwoordt dat dit ook wel vanuit het Duits of zelfs Frans gebeurde.

De heer Klok merkt op dat dit bij Dickens tot irritatie zal hebben geleid vanwege het copyright; men vertaalde en kortte maar in naar believen.

De heer Kooiman vraagt zich af of er meer bekend is over de vertaler Mensink dan dat hij leraar Engels in Amsterdam was. Dit blijkt niet het geval. Tevens merkt hij op dat de uitgaven nooit van een datum waren voorzien.

De president vraagt of bij een overname van de rechten een uitgeverij alles overnam. Spreekster antwoord van ja, de hele zwik, inclusief de cliché's.

De heer Tissot merkt nog op dat het hele idee achter de vertalingen was om literatuur aan een breed publiek te geven.

De president biedt spreekster ons bekende boek aan; en wel een tweede druk.

Waarna wij een borrel hebben en aan de veiling beginnen. Deze verloopt soepel maar de opbrengst valt tegen, € 87,00 (dat is dan ook nog exclusief bestuurskosten) Als de penningmeester zich later op de avond naar het weeshuis begeeft klinkt er gemor onder de wezen en één wees roept zelfs dat het een fooi is, waarop de penningmeester door twee gespierde voogden naar buiten moet worden begeleid.

Waarna wij aan tafel gaan:

De heer Ferdinandusse memoreert David Parker en herinnert ons aan het feit dat het hoofdstuk dat hij in ons boek schreef gebaseerd was op een artikel van Parker. Dat artikel was hem opgevallen door het ontbreken van voetnoten.

De president stelt dat de inhoud van een artikel en de voetnoten niet verward dienen te worden hoewel juristen daar anders over schijnen te denken. Hij is voorstander van zogenaamde People's editions welke het altijd zonder voetnoten doen.

Dan staat de penningmeester op. Hij is verbijsterd over de voetnoten discussie. Hij refereert aan de heer Kabel, die er niet is deze middag waardoor er vrijelijk over hem gesproken kan worden. Het was de heer Kabel die, op bijna gewelddadige wijze, zijn eigen voetnoten systeem er door drukte en het toen zelf niet volgde. Hierop breekt tumult uit.

Volgens de heer De Landtsheer volgt de algemene geschiedenis het voetnotensysteem van de heer Kabel wel waarop de penningmeester constateert dat de algemene geschiedenis het regelmatig heeft over dorpen en conflicten die niet bestaan.

Waarop de discussie verder gaat over leeskringen.

De president zegt in een leeskring te vertoeven die bestaat uit frisse zestigers die allemaal nog een boek kunnen vasthouden zonder het op de kop te houden. In de Drentse leeskring wordt volgens de heer De Landtsheer niet gelezen maar vooral over het boek gepraat. De heer Klok meent dat over Dickens spreken is iets anders dan hem lezen en dat hij nieuw leven probeert te blazen in de Dordtse leeskring. Volgens de heer Ferdinandusse dienen de Dickens teksten gelezen te worden als betrof het een eredienst en het liefst zonder voetnoten.

Dan vraagt de heer De Landtsheer naar de Great Expectation film waar de president op uitnodiging naar toe zou zijn geweest. Die antwoord desgevraagd dat tijdens zijn inleiding twee bezoekers uitriepen dat ze spoedig eens iets van Dickens zouden gaan lezen, maar dat het hem onduidelijk was of men het meende of dat men hem de mond wilde snoeren. Hij vat de film samen als zijnde goed voor een avondje uit maar niets bijdragend aan het grote doel.

Dan heeft de heer Ferdinandusse het nog over de versie van David Lean die voor die tijd schokkende openingsscènes had die regelmatig tot hartaanvallen leiden en meldt de heer De Landtsheer nog dat hij op uitnodiging naar een Belgisch 4 sterren restaurant was getogen waar een Dickens in de keuken zou werken. Hij werd daar door een bescheiden Belg in een raar vest gedwongen een glas Madeira uit 1850 te drinken. Tot slot merkt de heer De Groen, die naast Dickens ook Couperus leest, op dat de boeken van de laatste, ondanks het feit dat het Couperus jaar is, in de Haarlemse boekhandel niet voorradig zijn.

Waarop de president de bijeenkomst besluit met de mededeling dat het weer ouderwets was.

Mededelingen:

De contributie bedraagt € 30,- per lid en € 40,- voor een paar. Aan

acceptgiro's doen wij niet. In het briefhoofd staat het rekeningnummer. Maak ongeremd uw bedragen over.

U kunt uw bijdragen voor The Dutch Dickensian blijven sturen naar aadel@wxs.nl De editor laat weten dat gestreefd wordt naar twee uitgaven per jaar.

De Dickens Journals (Household Words and All the Year Round) zijn inmiddels on line in te zien. Kijk op www.djo.org.uk

Het is ook weer mogelijk The Dutch Dickensian per post te ontvangen. Meldt u zich tot uw secretaris met wie over de kosten hiervan onderhandeld kan worden.

Een abonnement op The Dickensian levert u ook toegang op tot het archief. U heeft dan inzage in alle nummers vanaf 1905. Formulieren via de website van The Dickens Fellowship of verkrijgbaar via uw secretaris.

De website van de Haarlem Branch is nu bereikbaar via het volgende adres:
<http://users.bart.nl/~edaalen/DF-Haarlem-branch/home.htm> voor uw favorieten, of juist niet.

Conferenties (informatie bij uw secretaris of the website):

De Annual Conference 2013 wordt gehouden in Boulogne en wel van 26 juni t/m 1 juli. Deze conferentie onderzoekt de relatie van Dickens met Frankrijk en de Fransen middels een aantal boeiende lezingen. Maar er blijft ook voldoende tijd over voor vermaak en interessante uitstapjes. Officieel is de sluitingsdatum voor aanmelding voorbij, maar met die Fransen weet je het nooit. Mocht U alsnog geïnteresseerd zijn, bekijk de website van de Dickens Fellowship

In 2014 is de Annual Conference in Chicago, en wel van 16 juli t/m 21 juli.

Maar er is meer; hieronder een deel van de agenda die Doughty Street opstuurde:

*Sunday 12th May: Commemoration Service at St. George The Martyr, Borough High Street at 11.00 a.m. followed by lunch at the George Inn, Southwark.

*Wednesday 22nd May: Writing *Tom All Alone's*: a talk by Lyn Shepherd. (Goodenough).

*Monday 10th June - Wreath-laying at Westminster Abbey to mark the 143rd Anniversary of the death of Charles Dickens. Assemble at 5.45 p.m. inside the West Door. Members may wish to attend Evensong beforehand in the Abbey at 5.00 p.m.

*Wednesday 24th July - *Great Expectations* and *All The Year Round* - What Did Dickens Learn From Wilkie?: a talk by Professor John Sutherland. (Lumen).

*Saturday 27th July - Walk with City of London guide Paul Baker - Dickens and Victorian Barnet. Meet at 2.30 at High Barnet tube station (Northern line).

*Saturday 10th August - Walk with Dr Tony Williams - Following the *The Uncommercial Traveller*: Dickens and the East End. Meet at 2.00 at Liverpool Street station

*Saturday 7th September: Annual outing. Rockingham Castle. Further details to follow.

London Calling:

John Ward zijn boek 'Jackanapes-The Artful Dodger and the Hero of the Forlorn Hope' is heruitgegeven als zogenaamd "e-book". Het wordt aanbevolen door Gerald Dickens, iets dat te denken geeft, en ook door Thelma Groves, wat ook weer te denken geeft.

Wellicht vindt u een reis naar Zeeland al ver, laat staan naar Nieuw Zeeland, maar wilt u toch wel eens een Dickens expositie zien. De bibliothecaris van Otago, Dr. Kerr, komt u tegemoet. Hij verzoekt zelfs om feedback maar het moet niet te gek worden natuurlijk. Lees verder:

"The attached link is the University of Otago's Special Collection online edition of the Charles Dickens Exhibition from 2012. It features several of the first and second edition works by Dickens held by Special Collections

and other rare and scarce publications of Dickens. http://www.otago.ac.nz/library/exhibitions/celebrating_charles_dickens/ You may find it of interest and I hope you enjoy it. Please feel free to share it with your colleagues and friends and any feedback would be greatly appreciated”.

De onder toezichtstelling van het Engelse piano duo *Two for Tea* lijkt opgeheven want er is weer een CD uitgekomen: “A Dickensian Drawing Room”. Typical of the Victorian period, works by Dickens’ favourite composers, duets with biographical links to the author, and pieces specifically referenced in his writings. For more information de website: <http://twoforteaduo.wordpress.com/dickens-project/> Laura Jones and Catherine Shackell.

Verslag van de 236ste vergadering van The Dickens Fellowship Haarlem Branch.

In een speels Kraantje Lek verzamelden zich 20 leden. De president heet allen welkom en spreekt van een overweldigende opkomst, want hij heeft een optimistische instelling.

De secretaris kijkt slechts speurend rond want er was door de heer Van Kessel een nieuw lid aangekondigd, maar die blijkt op de parkeerplaats al de benen te hebben genomen en het duin op gevluucht te zijn.

De penningmeester is op reis geweest naar Griekenland. Alweer, het begint op te vallen.

De editor is niet aanwezig. Hij geniet van een, volgens hemzelf dan, welverdiende vakantie, en heeft derhalve niets te melden.

Waarna de president onmiddellijk het woord geeft aan de sprekers voor deze middag want dat zijn er maar liefst vier en ze gaan het ook nog eens over de Sketches by Boz hebben.

Allereerst is daar mevrouw Bouwens die spreekt van een soms onlogische

volgorde in de Sketches. Zij vroeg zich af of het karakter van Dickens terug te vinden zou zijn in de Sketches en ook of de grote lijnen van zijn latere werk al zichtbaar zouden zijn. In de Sketches zien we volgens haar allerlei figuren terug die Dickens in zijn vroege jeugd ook gezien moet hebben op de dichtbevolkte wegen van Kent. Hij moet daar toen al inspiratie hebben opgedaan.

Een deel van deze figuren in de Sketches komt terug in het latere werk. In "The Bloomsbury Christening" zien we bijvoorbeeld de voorloper van Scrooge en het verhaal over de diefstal van een lijk komt later terug in Tale of Two Cities.

De verhalen uit de Sketches werden toen al gebruikt als basis van toneelstukken; en ook toen al zonder zich te storen aan het copyright. Er waren in die tijd ongelooflijk veel toneelgroepen en die zochten iedere keer weer naar nieuwe verhalen om te vertolken.

Mevrouw Bouwens gaat dan nog in op een aantal Sketches. Zij vindt dat de schets over "Monmouth Street" een ongemakkelijk gevoel oplevert, de schets over de tweede hands kleding die met een soort verf wordt opgeknapt en verkoopbaar wordt gemaakt erg goed is en dat de "Sketches of Young Couples" en die over "Young Gentlemen" niet om door te komen zijn. Dat is vooral taaie kost. Daar staan de sterke schetsen over de "Streets by Night" en de "Streets by Day" tegenover.

Dickens, zo merkt spreekster op opende met zijn Sketches vele deuren en gaf er blijk van de sleutel tot de straat te hebben. Chesterton merkte overigens eens op dat er uit de Sketches een diepe verlatenheid spreekt. Zij sluit af met de vraag waarom Dickens, die een gedegen mening had over van alles, niet in de politiek is gegaan.

Als tweede spreker luisteren wij naar Mevrouw Drost, die het betreurt dat er geen gelegenheid is om lichtbeelden te laten zien maar die komen t.z.t. wel in de Dutch Dickensian te staan. Nu laat ze de plaatjes slechts aan de president zien die daarop telkens goedkeurend mompelt.

Op 28 juli 1835 wordt het vijfde verhaal uit de Sketches gepubliceerd, "The Broker's Man". Dit is een zekere Mr. Bung, die als volgt wordt gekarakteriseerd: "He is just one of the careless, good-for-nothing, happy

fellows, who float cork-like, on the surface, for the world to play at hockey with". Spreekster raakte gefascineerd door het feit dat men in 1835 al bekend was met hockey. Deze fascinatie sloeg om in verbijstering toen bleek dat hockey nog veel ouder is en ooit eens via de Romeinen naar Engeland is gebracht. Het was een gevaarlijke sport en dat is nog steeds terug te zien in onder meer het aan hockey gerelateerde hurling dat in Ierland wordt gespeeld en regelmatig tot vechtpartijen leidt. Pas in de 19de eeuw werden er regels ingevoerd, de zogenaamde Eton regels, maar ook toen bleef het een gevaarlijke sport.

Als er ijs lag dat sterk genoeg was, dan werd hockey nog wel eens verplaatst naar de ijsvloer waar het er nog wilder aan toeling. Zo wild zelfs dat het soms werd verboden wegens het wanordelijke gedrag van de meute spelers. Het ijshockey werd door het Britse leger in Canada geïntroduceerd waar het tot op de dag van vandaag een grote sport is. Mevrouw Drost vraagt zich af of Dickens ijshockey heeft gespeeld. Hij moet het in ieder geval wel gezien hebben op de Theems, want die lag dicht in de jaren 1837 en 1855.

Spreekster sluit af met de opmerking dat het onwaarschijnlijk is dat Dickens zelf hockey heeft gespeeld en dat hij er waarschijnlijk ook geen verstand van zal hebben gehad.

Dan komt de heer Ferdinandusse naar voren. Op 10 jarige leeftijd vond hij een boek met de titel "150 jaar humor". Hij ging er eens goed voor zitten maar er viel niets te lachen. Ene dr. Staverman beschreef de humor zo humorloos dat het enige dat hem uit dit trauma is bijgebleven de opmerking van Staverman: "Het rad van fortuin wentelt dag en nacht". Op kermissen en braderieën komt daarom soms alles weer bij hem boven.

In de Sketches is nog niet de opstandigheid tegen zijn tijd te zien die Dickens later, in zijn romans, zo zou kenmerken. Dickens schrijft wel over armoede maar het blijft beperkt tot opmerkingen als: "Gin is slecht maar armoede is slechter". De misstanden worden wel beschreven maar niemand krijgt echt de schuld ervan.

De Sketches zijn nu dan misschien achterhaald, maar toen vond men ze heel goed en verfrissend. Ze zijn wat dat betreft dus tijd en plaatst gebonden. Er was in die dagen veel religieuze literatuur in omloop en de Sketches vormden

een aardige afwisseling.

Spreeker vervolgt met op te merken dat een hechte samenleving geen humor kent, alleen een samenleving in verval kent humor.

Hij geeft een omschrijving van wat een schets is; beperkt van omvang en een beschrijving van een beeld. Als andere schetsschrijvers noemt hij: Bulwer Lytton, Washington Irving, Thackery, Balzac, een Duitse prins en een Italiaanse graaf. Schetsschrijvers waren een soort columnisten. Maar Dickens springt eruit. Zijn tijdgenoten stelden dat Dickens een beschrijving geeft van de kleine man in de grote stad; en ook nog met liefde beschreven.

Van Nederlandse schetsen uit die tijd hoor je niets meer maar wel nog over die van Dickens. Spreker besluit met de opmerking dat vele schrijvers net zo humoristisch wilden zijn als Dickens, maar dat bleek toch moeilijker dan gedacht.

Tot slot spreekt de heer Van Kessel ons toe. Hij is blij dat hij als laatste mag want hij had tot voor kort nog nooit de Sketches gelezen. Dat kwam door wijlen Marius Beek die tijdens het lezen van de Pickwick altijd de losse korte verhalen oversloeg. Van Kessel meende dus dat zo hoorde. De uitnodiging van de secretaris riep hem terug in de harde werkelijkheid en die is dat ook de korte verhalen gelezen dienen te worden.

Hij heeft een aantal hypothesen bij zich waarmee hij begint en kondigt aan te eindigen met voetnoten. Het zal niet.

De eerste hypothese is dat Dickens geen korte verhalen kon schrijven. Schrijver benoemt een schets waarin wordt aangetoond dat men aan drank en verdriet ten onder kan gaan.

De tweede hypothese is dat men de latere Dickens kan herkennen in de Sketches. Volgens Van Kessel is dit het geval, het is er allemaal. Als voorbeeld vergelijkt hij de verkiezingen tot beadle met de verkiezingen in Eatonswill. Bij de derde hypothese heeft spreker het over de oprichter van The Economist die een constitutionele vorst heeft duidelijk gemaakt dat hij recht heeft op informatie en advies.

The Economist heeft overigens ook over Dickens geschreven. Men zag hem vooral als een journalist van zijn tijd die beschreef hoe het toen was. Spreker neemt hier afstand van want Dickens beschrijft heel goed de langzame

verloedering en neergang van een winkel, een proces dat net in gang gezet is in zijn woonplaats Naarden.

Hij sluit af met de schets over Mr. Minns en zijn neef. Minns haat honden en kinderen en zijn neef komt uitgerekend langs met een hond en een kind. Als er dan ook nog een beboterde boterham op de grond valt en het kind een brutale opmerking maakt, weet Minns genoeg. Hij neemt zich voor om, ondanks het applaus en gejuich, de jongen nooit een stuiver te geven.

De president dankt de sprekers en spreekt van verrassende vondsten. Hierop krijgen allen een boek aangeboden, want hoe komen we er anders vanaf. Voor vragen en opmerkingen verwijst hij naar het diner want inmiddels staat de gerant te trappelen om in te schenken.

Waarna wij aan tafel gaan:

De president stelt dat je blijkbaar nooit te oud bent om lid te worden van de Dickens Fellowship. Hij wijst ons op een man van 110 die zich pas onlangs voor Dickens is gaan interesseren en een lidmaatschap overweegt.

De heer Jacobs, die gegrepen lijkt door minder bekend werk van Dickens, suggereert om volgend jaar de "Memoirs of Joseph Grimaldi" als Book of Study te nemen. De president vindt dit voorstel naadloos aansluiten bij de Sketches by Boz.

Als het tafelgesprek dan in de richting van de aanstaande Annual Conference in Boulogne-sur-Mer gaat, staat de heer Ferdinandusse op en merkt op de Bulwer Lytton indertijd probeerde te bewijzen dat er meer zelfmoorden plaatsvonden in Frankrijk dan in Engeland.

Ondertussen heeft de heer Van Kessel ontdekt dat er meer schetsen worden vermeld in de Prisma vertaling dan in het origineel. Waarop de heer Louridtz adviseert om Bomans' Pim Frits en Ida serie te lezen.

Mevrouw Bouwens heeft het dan nog over gezellige Anglicanen, de heer Jacobs over Shelley, mevrouw Drost over een opgezette egel en mevrouw Burden over Dickens World, de Victoriaanse tijd en vier vrouwen. Toe maar. Waarop de president de bijeenkomst schielijk besluit met de mededeling dat het voor vandaag welletjes is geweest.

Mededelingen:

- De contributie bedraagt € 30,- per lid en € 40,- voor een paar.
- U kunt uw bijdragen voor The Dutch Dickensian blijven sturen naar aadel@wxs.nl
- The Dickens Journals zijn on line in te zien. Kijk op www.djo.org.uk
- Het is mogelijk The Dutch Dickensian per post te ontvangen. Meldt u zich tot uw secretaris met wie over de kosten hiervan onderhandeld kan worden.
- Een abonnement op The Dickensian levert u ook toegang op tot het archief. U heeft dan inzage in alle nummers vanaf 1905. Formulieren via de website van The Dickens Fellowship of verkrijgbaar via uw secretaris.
- De website van de Haarlem Branch is bereikbaar via het volgende adres:
<http://users.bart.nl/~edaalen/DF-Haarlem-branch/home.htm>

Onlangs werd uw secretaris opgeschrikt door een Belg die verzocht om een overzicht van alle Dickens publicaties in de Nederlandse taal. Na in de keukenlade gekeken te hebben, moest hij hem het antwoord schuldig blijven. Weet iemand of er ook zo'n overzicht bestaat? In België wordt verlangend uitgezien.

Conferenties (informatie bij uw secretaris of the website):

De conferentie in Boulogne-sur-Mer is inmiddels achter de rug. Vier van onze leden, waaronder uw secretaris, waren naar de Franse badplaats gegaan en niet tevergeefs. "The French are always at it", merkte Dickens al eens op. Onderlinge strijd in de organisatie, een zichzelf wijzigend programma, wachten om onduidelijke redenen en buschauffeurs die de indruk wekten ons het liefst per tumbrel richting guillotine te vervoeren. U kunt een huiveringwekkend verslag tegemoet zien in The Dutch Dickensian.

In 2014 is de Annual Conference in Chicago, en wel van 16 juli t/m 21 juli. Maar er is meer; hieronder de agenda voor 2013 die Doughty Street opstuurde (voor als u in London bent):

*Saturday 7th September: Annual outing, Rockingham Castle. Further details to follow.

*Thursday 19th September: The Dickens journalism on-line project (Prof.

John Drew)

*Wednesday 9th October: The day Parliament burned down (Dr. Caroline Shenton)

*Saturday 12th October: Dickens Day met als onderwerp Dickens and History

*Tuesday 12th November: film A Houseless Shadow (based on Night Walks) with the filmmaker William Raban

*Saturday 16th November: Illustrating Dickens

*Saturday 7th December: Christmas Supper

London Calling:

In The Dickensian veel aandacht voor boekbesprekingen, maar ook artikelen over onder meer: “New evidence on Dickens’s Grandparents” en ook over “Wills at Doctors’ Commons”. Daarnaast een bespreking van een audio boek uitgave van Oliver Twist. Naxos Audiobooks heeft nu de complete Dickens uitgegeven. Prijzig, maar een stuk goedkoper als download. Verder stond The Dickensian nog stil bij het feit dat het in maart 100 jaar geleden was dat Godfried Bomans werd geboren en bij het overlijden van Dot Walker die jarenlang onze proxy was in de Council.

Verlag van de Annual Conference 2013 in Boulogne-sur-Mer.

Door: Pieter de Groot

Dit jaar zijn wij te gast in Boulogne-sur-Mer, bij de Franse Branch van de Dickens Fellowship. De Boulogne Branch organiseerde de Annual Conference eerder, en wel in 1986. Onze verwachtingen zijn gespannen want de enige vertegenwoordiging uit Boulogne die wij op de jaarlijkse conferenties tegenkomen zijn twee stokoude dames.

Boulogne heeft een sterke Dickens

connectie. Hij had er een huis en twee van zijn zonen gingen er naar school. Daarnaast wordt Boulogne door hem genoemd als “The French Wateringplace” en ook als aanlegplaats van de veerboot van en naar Engeland. Maar die vaart sinds kort niet meer en de steigers en terminal zijn inmiddels een domein geworden van zeevogels.

Woensdag:

Wij gaan er vanaf Amsterdam met de trein naar toe, met overstappen in Antwerpen en Lille. In de trein vanaf Lille komen we andere Dickensians tegen; Denen, Nieuw Zeelanders en een Australiër. De meeste Engelsen zijn met auto's of gezamenlijk met een bus vanaf Doughty Street.

Wij verblijven in het Ibis Budget hotel dat tegen een aantal torenhoge flats aangeplakt is. In deze flats moet een fors deel van de bewoners onder gordijnen slapen want de lakens hangen voor de ramen. Het is een sober hotel maar de andere, iets duurdere hotels, maken geen luxere indruk dan dat van ons. Een ervan heeft, met de opgebroken weg aan de voorkant en de parkeerplaats achter vol met caravans en campers, zelfs iets van een trailerpark.

Ondertussen is aan de balie van het Ibis Budget het grote misverstand begonnen. De juffrouw achter de balie spreekt geen woord Engels en ook de opgetrommelde versterking niet. Daardoor duurt alles lang. De Nieuw Zeelanders hebben Richards als achternaam en nadat zij eindelijk richting kamer mogen, blijkt de Australiër Richard als voornaam te hebben waardoor er paniek uitbreekt en de eersten weer teruggeroepen worden. Er arriveert nog meer versterking achter de balie en als wij dan eindelijk aan de beurt zijn is mevrouw de correspondent er als de kippen bij want zij moet aan de duivelse blik in mijn ogen gezien hebben dat ik ons ook als Richards wil voorstellen. Daarnaast spreekt zij wat Frans en dus gaat het redelijk snel. Richting kamer horen wij achter ons de Denen roepen dat zij met geen enkele Richards iets te maken hebben.

Waarna wij de stad intrekken want het is nog vroeg en van een lid van de organisatie of van een soort programma is geen spoor te bekennen, dus is het

onduidelijk wat er gaat straks gebeuren.

De binnenstad van Boulogne-sur-Mer is druk en best wel gezellig. Weinig rommel op straat en ook zijn bedelaars en drinkers in het openbare domein schaars. Er lopen dan ook groepjes gespierde stadswachten rond.

Als wij later op de middag terugkomen in het hotel wordt ons door een receptioniste een karton voorgehouden met daarop de vertrektijd van de bus richting stadhuis. Wij knikken vriendelijk terug (“give them a nod, they like that”, zou Mr. Wemmick zeggen). Waarna wij met een grote groep voor het hotel gaan wachten maar de bus is laat. Dat zal de hele week zo zijn; of wij zijn vroeg en de bus is laat op wij zijn op tijd en de bus is al vertrokken. Andere combinaties bleken niet mogelijk.

De bus is maar halfvol want de Engelsen die gezamenlijk reisden vanaf Doughty Street komen nu net de hotels binnen, en dat betekent eindeloos wachten in het stadhuis tot iedereen er is. Maar dan worden we toegesproken en ook nog eens in twee talen. Dat is vast om te wennen want heel veel zal op deze conferentie tweetalig zijn. De Burgemeester draagt geen ketting want daar doen ze niet meer aan sinds de revolutie. Hierop zegt de Presidente van de Boulogne Branch wat en is er volop champagne want op dat gebied is men daar niet kinderachtig.

Waarna wij richting restaurant Nausicaa gaan waar een drie gangen menu op ons wacht. Er is maar een bus beschikbaar om ons daar te krijgen dus is het wachten aan beide kanten.

In de hal van het gebouw worden we opgewacht met zang en dans. Het staat als lokaal entertainment aangekondigd en men heeft er zin in. Er wordt gedanst, gezongen en soms beiden gecombineerd. Ook krijgen we uitleg over de liedjes, de danspasjes en de kleding. Zo blijkt de rode muts die sommige mannen dragen niet het hoofddeksel te zijn van opstandig brood en kaasvolk maar van een beginnend visser. Het is allemaal van goede kwaliteit maar er lijkt geen einde aan te komen. Allengs wordt het applaus zwakker want wij willen wel eens aan tafel omdat we al enige tijd op een rantsoen van champagne en nootjes leven. Na een suggestief dansje waarbij met schalkse blikken vrouwen worden uitgewisseld, worden wij toegelaten tot het restaurant. Het is weer eens iets anders, zo'n drie gangen menu op de avond van de ontvangst dag, en ook nog inclusief wijn.

Donderdag:

“Another cheerful driver”, zo vat mevrouw de correspondent het krachtig samen als wij de bus instappen die ons naar een onbekende bestemming zal vervoeren, want er is nog steeds geen programma beschikbaar. Wij komen uit bij een zalencomplex waar de lezingen zullen worden gehouden, een locatie vlak om de hoek van het hotel. En daar krijgen wij een programma, dat er fraai uitziet. Net als de badge die wij om de hals kunnen hangen, hoewel men daarop de C in Dickens is vergeten. De officiële opening is natuurlijk tweetalig.

De eerste lezing is door mevrouw Janine Watrin, die wij kennen van eerdere conferenties, zij was onder meer ook in Amsterdam, met als onderwerp “Dickens in Boulogne”.

Dickens kwam graag in Boulogne, zo stelt zij vast. Hij nam vaak hele gezelschappen mee. Dickens vond Boulogne goed en goedkoop en ook “quite English with nothing continental about it”. Boulogne was, zeker in die tijd, ook een welvarende stad die ook door Dostojewski regelmatig werd genoemd.

De stad had veel accommodaties en ook volop zogenaamde “bathing machines”. Spreekster omschrijft de oversteek vanuit Engeland, die vaak gepaard ging met zeeziekte, en de aankomst in de haven met alle douane perikelen en krijsende vrouwen zich over de bagage wilden ontfermden.

Hierop krijgen wij een kaart te zien met de huizen waarin Dickens verbleven heeft. Aan blauwe bordjes doen ze daar overigens niet. In brieven van Dickens kan je lezen dat hij op een bepaald moment vlak bij een plaggenhutten kamp woont en ook dat hij het veelvuldig over de regen in Boulogne heeft. In zijn essay over “Our French Wateringplace” schrijft Dickens over tandeloze mannen die best opgewekt zijn, ondanks de slechte hygiëne.

Spreekster besluit met de opmerking dat zij een boek heeft geschreven over dit onderwerp, dat inmiddels aan een tweede druk toe is en dat morgen te koop is in dit theater. Tweetalig; naturellement.

Waarna wij voor koffie en thee pauzeren. Dat sommigen daar melk in willen vindt de catering vreemd en het openmaken van het pak wordt aan het

Zwitserse zakmes van uw correspondent overgelaten.

Na deze pauze luisteren wij naar David Paroissien. Zijn onderwerp is "Dickens, Carlisle and the French Revolution". Hij trekt vergelijkingen tussen "A Tale of Two Cities" en Carlisle's "The French Revolution: a History". Maar het gaat hem er ook om hoe Carlisle en Dickens om gingen met de (arbeids)condities in de UK. Voor Carlisle was de Franse Revolutie een enormiteit. Eigenlijk werd er door de hele beschaafde wereld naar gekeken op een manier waarop wij naar 9/11 keken. Toen werd de afschuw vooral opgewekt door de moord op de Franse koning. Volgens spreker schrijft Dickens niet voor niets zinnen "The French are at it" en "The French are a no go" en dan heeft hij het nog niet eens over Mr. Podsnap.

Carlisle was een historicus en Dickens, die overigens erg positief was over Carlisle, had natuurlijk twee historische romans geschreven, Barnaby Rudge en Tale of Two Cities. Dickens beschreef de Franse Revolutie vooral als romanschrijver terwijl Carlisle die vooral beschrijft "as the working man that has become a fighting man".

Ze hadden veel gemeen in hun kijk op de Franse revolutie. Beiden schreven bijvoorbeeld over de persoon van Foulon die, als hij gevraagd wordt wat de consequentie is als zijn besluit mislukt, de opmerking maakt dat de mensen dan maar gras moeten eten. Dickens heeft zijn Sydney Carton en Carlisle een mevrouw die om pen en papier verzocht.

Spreker sluit af met de opmerking dat: "a revolution generates its own energy".

Hierna volgt er uit het publiek een vraag over wraak waarop spreker antwoordt: "Revenge is a kind of wild Justice". Waarvan acte.

Waarna het lunchen is en wel uit een plastic bak die in allemaal vakjes is ingedeeld waarin verschillende salades, vlees, etc. zit.

In de middag staat een door gidsen begeleide toer door de oude stad op het programma. Dat treft want het is warm weer vandaag. De eerste groep zal uitleg krijgen in het Engels en de tweede in twee talen. Het is dus zaak in de eerste groep te belanden. Maar u weet hoe dat gaat, je bent even afgeleid en

je zit in de tweede groep. De Frans sprekende gids heeft een erg zachte stem en de Engels sprekende doet dit werk voor het eerst. Vooruit maar weer. We trekken de oude stad door met gespitste oren en een geduldige blik in de ogen en krijgen overal uitleg over. Het oude stadhuis, de toren, diverse gebouwen en ook de kathedraal. Deze laatste is indertijd gebouwd door ondeskundigen met veel enthousiasme en ondeugdelijk materiaal. En inderdaad, binnen is het afbrokkelen al begonnen, we zijn blij dat we weer buiten zijn.

Na afloop vestigen wij ons in een tapperij waar de bazige vrouw en de zachtmoedige man mij aan de Snagsby's uit Bleak House doen denken. Als dan de zojuist in Boulogne gearriveerde Michael Slater binnenloopt wordt het nog gezellig. Hij heeft een mevrouw bij zich die het charter voor de nieuwe Branch in Cambridge komt ophalen. Zij blijkt gepromoveerd te zijn op de "London Fog".

Waarna wij weer naar het restaurant worden vervoerd waar we voor het diner te maken krijgen met een Locoburgemeester die de conferentie ook al komt openen. Dat is de derde keer inmiddels. Zij geeft aan geen Engels te spreken en ook niets van Dickens te weten. Daarentegen spreekt zij wel Spaans (olé) en weet van alles over een Belgische schrijfster. Zij kijkt hierbij hoopvol in het rond.

Een Duitser in ons gezelschap merkt op dat dit type toespraken weinig indruk maken. Hij kent een voorbeeld van een Kersttoespraak van Helmut Kohl waarbij men er in Duitsland na drie dagen achter kwam dat die een herhaling was van vier jaar daarvoor en per ongeluk door de Duitse TV werd uitgezonden.

Na het diner is er weer zang en dans door een chansonière. Het levert tweemaal een encore op, mede ingegeven door de ruime mate waarin de Fransen wijn verschaffen.

Vrijdag:

Vandaag heeft het ochtend programma drie lezingen.

De eerste spreker is Michael Rodgers over "Dickens's French

Contemporaries”.

Rodgers heeft de Engelse tekst van zijn lezing voor ons beschikbaar want wil in het Frans spreken. Het gerucht gaat dat hij daar les in gegeven heeft. Net als wij de hand-outs in ontvangst genomen hebben blijkt dat de lezing in het Engels gehouden wordt. Rodgers geeft ons strikte instructies om niet mee te lezen. Gedurende zijn lezing zal hij dan ook regelmatig links en rechts spiedend de zaal inkijken.

Dickens heeft in Parijs veel Franse collega's ontmoet, de bekendste daarvan is Victor Hugo die, zoals Dickens schrijft, thuis een giftige vrouw en een schaars geklede dochter had. Dickens mocht Hugo wel, hoewel hij in het algemeen weinig ophad met buitenlandse schrijvers. Dat standpunt kwam overigens ook onder Franse schrijvers voor. Flaubert bijvoorbeeld, zelf een heel trage schrijver, vond dat Engelse schrijvers vaak geen enkel plan hadden.

Spreker vergelijkt daarna Dickens met Balzac. Beiden deelden een bewondering voor Scott en beiden waren romantische realisten en ook overdreven beiden. Maar Balzac laat zijn personages terug komen in meerdere boeken en Dickens niet; behoudens dan heel even in Master Humphrey's Clock.

Dan volgt John Edmondson wiens lezing de titel "Making sense of place: a short walk in Paris with the Uncommercial Traveller" draagt.

Spreker volgt, voor zover dat gaat, de wandelingen door Parijs die Dickens maakte en vastlegde in de Uncommercial Traveller. Hij laat daarbij lichtbeelden zien. Hij neemt ons zo mee langs verschillende plekken; onder meer de Notre Dame, de Isle de Cité, Rue de Rivoli, Hotel de Ville, Boulevard Sebastopol, St. Denis en natuurlijk de Morgue aan de Place de Parois. Hier gaat hij dieper op in want Dickens had een fascinatie voor deze morbide plek. Net als veel burgers van Parijs in die tijd want men kwam uit nieuwsgierigheid af op de uitgestalde lichamen. Hieronder waren veel vrouwen want in de Victoriaanse tijd waren verdronken vrouwen een veelvoorkomend verschijnsel. Werden ze in Parijs doorgaans uit de Seine gehaald, in London was dat het Regent Canal.

Tot slot spreekt Michael Slater en wel over het onderwerp “The French theater that Dickens knew”.

Toen Dickens las dat een bekende Franse recensent een stuk van hem had afgekraakt, ging zelf kijken. Want zo was hij ook wel weer. Hij keek ook normaal wel regelmatig naar het Franse toneel en bleef zich vaak verbazen. Zo schrijft hij in brieven over een Frans melodrama als “Fighting mobs on stage” en over een op de Bijbel gebaseerd stuk waarin “Eve was dressed very modestly”. Een Franse versie van “As you like it” hield volgens Dickens niet meer in dan het zitten op boomstronken.

Dickens, zo stelt Slater, had een oog voor toneeleffecten en een gezonde kritisch blik. Het zou wat zijn als er eens een studie zou verschijnen over Dickens als “stage critic”. Misschien, zo mijmert hij, doet hij het zelf wel, als een soort laatste kunstje.

In de middag stond er een bezoek aan onder meer de school waar twee van Dickens’ zonen onderwijs volgden op het programma, maar tijdens de lunch zijn de Fransen al onrustig en in verhitte debatten gewikkeld en plotseling blijkt dat het bezoek niet doorgaat. Uitleg krijgen we niet maar er wordt beweerd dat iemand vergeten is de bussen te bestellen. Dus gaan “les foreigneurs” zelf de stad in.

’s Avonds is er het banket, dat doorgaans op zaterdag wordt gehouden, Nadat iedereen weer eens in de war is gebracht over de vertrektijden van de bussen arriveren wij in groepen. Het is een fraaie locatie waar wij dineren. Over de black-ties, of beter over het gebrek eraan (ik tel er zeven) zal ik het maar niet hebben. Laat ik het er op houden dat we op een hellend vlak zitten.

Opeens zijn daar de loyal toasts, op the Queen en president Hollande, waarop Mark Dickens de Immortal Memory uitspreekt. Een beetje veel Mark en een beetje weinig Charles.

Wij zitten aan een tafel met een aantal oudere Engelse dames. De tafelgesprekken gaan over Salisbury Gold Blend Tea en de schrijfster Dorothy Dunnitt, de Schotse historische romanschrijfster, waar zij allen grote liefhebbers van zijn. Ondertussen eten wij ons een weg door grote hoeveelheden vlees. Het tafelgesprek komt uit op vegetarisch eten waarop

mevrouw de correspondent verteld dat tijdens een bezoek aan een Frans restaurant iemand in haar gezelschap de ober meedeelde vegetarisch te zijn. Er volgde een verbaasde blik van de gerant en vervolgens druk overleg bij de deur naar de keuken. De gerant kwam terug, "pas de problem, madam". Ze gaven haar kip.

Zaterdag:

De traditionele kerkdienst stond niet op het programma maar blijkt opeens ingelast te zijn en wel deze morgen om 09.00 uur. In de oude Saint Nicolas kerk, in hartje Boulogne. De markt rond de kerk is al vroeg begonnen en het geluid van marktkooplui die hun waren aanbieden blijft in de kerk vaag waarneembaar. Het geeft het eigenlijk wel een goede atmosfeer. Ook dit keer zijn er geen bussen want de organisatie zit niet op één lijn wat betreft dit ingelaste programma onderdeel. Vooral de voorzitter van de Branch, al door aantal Madam Defarge gedoopt, is recalcitrant. Reden voor ons om in grote getalen op te komen dagen. Uw correspondent mag een stukje uit Tale of Two Cities voorlezen.

Daarna is het reppen naar het hotel voor de bus naar de conferentie zaal waar de AGM aanstaande is, maar ook hier loopt het mis. Na de kreupelen in taxi's te hebben gestopt gaan de anderen maar lopen.

AGM verloopt gezapig. Er zijn opmerkingen over de notulen.

De editor van The Dickensian meldt dat er een wachtlijst van twee jaar is om een artikel gepubliceerd te krijgen en dat de supplementen op de collectie brieven van Dickens, inmiddels zijn er al 14.200 brieven bekend, in het vervolg op de website van de Fellowship zijn te vinden en niet meer in The Dickensian.

De penningmeester neemt afscheid met een gevulde kas. De 111 jaar oude Dickens Fellowship is het rijkste literaire genootschap in Groot Brittannië. Zij spreekt over het eigen creditcard systeem dat de Fellowship nu heeft en over het genoeg van direct debet, bij ons incasso, waardoor ook de contributie geïnd kan worden van hen die eigenlijk hadden willen opzeggen maar dat waren vergeten.

De beide secretaressen bedanken weer heel veel mensen en melden twee

nieuwe branches, te weten New Orleans en Cambridge. Aan de laatste Branch wordt ter plekke het charter overhandigd. Triomfantelijk wordt opgemerkt dat de Dickens Fellowship nog lang niet ten dode opgeschreven is. Dit wordt mede bevestigd door het feit dat er deze week een nieuwe “blue plaque” is opgehangen en wel in Cleveland Street.

Daarnaast blijkt het museum in Broadstairs al 40 jaar goed te lopen en is de belangstelling voor het werk van Dickens nog volop aanwezig. De zogenaamde gesproken boeken vinden steeds meer aftrek. De secretarissen kondigen een uitgebreidere website aan en gaan vervolgens verder over de onvermijdelijke graven van familieleden van Dickens.

Dan is daar opeens een rapport van de voorzitter. Nog nooit vertoont in dit theater zullen we maar zeggen. Achter de tafel fronsen de anderen de wenkbrauwen en om mij heen hoor ik “highly unusual” mompelen. Hij vraagt om ideeën voor de 15.000 pond die we straks terugkrijgen van het museum en vinden in het algemeen dat er betrokkenheid van de leden nodig is.

Dan zijn we toe aan de verkiezing van het bestuur. Er wordt een nieuwe penningmeester voorgesteld maar die is meteen al niet aanwezig. ‘He went to Canterbury to see the Archbishop’, wordt ons voorgehouden; net als de kat ‘that went to London to see the Queen’, denk ik er achteraan. Maar we moeten toch wat want ook hier geldt, net als in ander verenigingsleven, het is moeilijk bestuursleden te krijgen. Als nieuwe president kiezen we Professor Jenny Hartley, die wel aanwezig is en een blijde indruk maakt.

Op de AGM bespreken we ook altijd de voortgang van het Dickens museum maar zowel de curator als zijn rapport zijn niet aanwezig. Vermoedelijk andere zaken aan het hoofd nu het Lottery fonds een aantal miljoenen heeft gestort.

Ons wordt meegedeeld dat door de enorme bezoekersaantallen, in het Engels zo mooi als ‘high footfall’ omschreven, het museum niet meer afhankelijk is van de Fellowship, en er zich meer van los wil maken. Er zal straks nog maar één trustee overblijven vanuit de Fellowship. Voor de overige plaatsen zal worden geadverteerd. Men wil geen amateurs meer maar mensen met bepaalde kwaliteiten in bijvoorbeeld fondswerving. Wel blijft er een academisch panel als adviseurs.

Waarna wij het hebben over conferentie in de voor ons liggende jaren. Wij krijgen korte presentaties vanuit Chicago (2014) en Bristol (2015). Voor 2016 heeft zich nog geen gegadigde gemeld.

Bij het laatste agenda punt “Other Business”, komt zoals altijd Gads Hill ter sprake. Het gebouw heeft overleefd dankzij de school die er in zat, maar die is verhuisd naar een nieuw gebouw. Het beheer ligt nu bij een aantal trustees maar die hebben geen geld. Trustees hebben zelden geld, maar dit terzijde. De wekelijkse toer voor bezoekers levert veel te weinig op.

Tot slot wordt ons nog gevraagd te klappen voor twee jonge dames van het toeristenbureau maar de reden ontgaat mij want ik heb ze niet kunnen betrappen op enige actie. Maar ja, zoveel was er vandaag al niet te klappen.

Na de lunch vertrekken wij in bussen naar La Coupole, een plek die tijdens de Tweede Wereldoorlog diende als lanceerbasis van de V1 en V2 raketten. Wij verdwijnen onder meters beton in lange gangen waar aan allerlei zaken betreffende deze oorlog wordt stilgestaan. Ook bij Werner von Braun, de ontwerper van de V1 en V2. Hij mocht na de oorlog zijn ruimteprogramma vervolgen onder de paraplu van de Amerikanen. Hij was uiteindelijk verantwoordelijk voor de lancering, niet voor het neerkomen.

The missiles are up,
but where they come down,
is not my department
said Werner von Braun.

Na dit bezoek rijden we nog langs een monument van Napoleon, La Colonne de la Grande Armee. Wij kijken door een traliehek naar een enorme kolom waarop een kleine man staat.

's Avonds in het restaurant is er weer zang en dans, ditmaal door studenten van het conservatorium.

Zondag:

Wij beginnen vandaag met een lezing door Christine Huguet over “Dickens in France Today”. Zij spreekt uitstekend Engels en is de vertaalster van The Christmas Carol in het Frans.

In de winter van 1855-1856 was Dickens voor de tweede keer in Parijs. Toen

pas lieten de critici hem los en kon hij een contract afsluiten voor de vertaling van zijn romans. Dat waren er op dat moment elf. De allereerste vertaling van Dickens betrof Nicolas Nickleby en werd gedaan door Emile de la Bedolliere. Het duurde dus even voor het realisme van Dickens werd geaccepteerd in Frankrijk.

Er werd door Franse collega's van Dickens verschillend over hem gedacht en gesproken. Flaubert vond hem vulgair en volgens de gebroeders De Goncourt lag de ijdelheid er bij Dickens duimendik bovenop. Maar van Verne was Dickens een favoriet. Die kwam in zijn werken tal van aardige gekken tegen.

Spreekster sluit af met de mededeling dat Dickens op dit moment nog steeds redelijk populair is in Frankrijk.

Als tweede spreker treedt Malcolm Andrews op. Hij spreekt over "Dickens and the Sea".

Dickens had sterke gevoelens bij de zee; hij had niet voor niets drie admiraals in de familie. Hij hield van de kustplaatsen als contrast met London. Die liefde valt ook te lezen uit zijn beschrijvingen van wat hij "the watering places" noemt.

Dickens bevond zich ook regelmatig op de zee. Vele malen stak hij Het Kanaal over en tweemaal ging hij heen en terug over de Atlantische oceaan.

Ook in zijn werk valt een sterke connectie met de zee te lezen. Walter en Captain Cuttle, Little Paul en Grub in *Dombey and Son*. De Peggoty familie en Barkis die pas sterft als het getij uitgaat in *David Copperfield*. Spreker gaat dan in op het verdrinken van Steerforth. Tolstoi noemde *David Copperfield* het boek dat hij zou willen overhouden als hij er maar één mocht kiezen en het hoofdstuk "The Storm", waarin Steerforth verdrinkt, als het beste hoofdstuk.

Andrews citeert Chesterton die meende dat Dickens van een aantal verder ongewenste personages af moest, vandaar het laten verdrinken van Steerforth.

Spreker sluit af met op te merken dat Dickens het hoofdstuk *The Storm* wel eens voorlas en dat hij het publiek dan zo mee kon slepen dat het zich aan het strand voelde staan, midden in de storm.

Het middagprogramma voert ons naar Chateau d'Hardelot, maar niet voordat de organisatie en de chauffeurs weer een ellenlange discussie hebben gevoerd. Wachtend in de bus ontspint zich achter mij een gedetailleerd gesprek tussen twee Engelse dames over gaskachels. Ja, je moet toch wat. Maar dan gaan we op weg naar het Chateau, hoewel de gids ons onderweg uitlegt dat men in Frankrijk al snel over een chateau spreekt. Drie kamers is nog een huis, vier een twijfelgeval maar bij vijf kamers zitten we op het niveau van een kasteel.

Eerst is daar echter het huis waar Dickens zijn maitresse Ellen T. ontmoette. Wij mogen van de huidige eigenaar zelfs een stukje het huis in.

Chateau d'Hardelot blijkt het voormalig clubhuis van een golfclub te zijn. Er is een permanente expositie van kostuums uit filmseries en ook kijken wij in een vitrine naar een pijp die ooit eens aan Dickens heeft toebehoord.

Waarna er een thee pause is. Het is inmiddels koud geworden en omdat de dag warm begon is niet iedereen daar op gekleed. Warme thee biedt uitkomst denk je dan maar met thee hebben de Fransen nu eenmaal niets.

Maar dan kunnen wij een heel grote tent in waar wij een uitvoering te zien en te horen krijgen van de Handels opera "Acis and Galatea"; uitgevoerd door The King's Consort. Het is erg goed en wij hebben gereserveerde plaatsen vooraan.

Ook deze avond wordt het diner opgevrolijkt door zang en dans. Ditmaal traditionele uitvoeringen.

Maandag:

Net als vorig jaar is er ook deze conferentie een zogenaamde extra dag. Wij zijn met 30 Dickensians over van de 97 die op de lijst staan in het programma, en gaan naar Le Touquet, een plaats waar Engelsen plachten samen te klonteren, tot ergernis van de Fransen. Als wij arriveren en in afwachting zijn van de gids informeert een van ons bij de organisatie naar de functie van een groot pand aan de overkant, maar die wil niets zeggen want dat is het werk van de gids. Terwijl wij dit nog aan het verwerken zijn arriveert de gids die inderdaad het antwoord heeft.

Wij rijden langzaam door de stad en zien van alles. Het oudste huis, het strand, het vliegveld, de manage en ook het huis bij de golfcourse dat van Woodhouse was, maar dat niet te zien is vanaf de weg. De gids meldt ons nog dat de Prince of Wales hier vaak kwam en dat hier het grootste casino van Frankrijk was gevestigd. Vooral voor dat casino kwamen de Engelsen over, ook het Koningshuis.

Waarna er een ontvangst op het stadhuis is met champagne en nootjes.

Wij mogen vrij rondlopen in de stad en doen dat ook. Wij zien huizen en gevels, de onvermijdelijke nieuwbouw aan de kust waar de appartementen met rolluiken zijn gesloten, etc. Ook komen wij erachter dat het aan manieren in winkels ontbreekt en dat het oude adagium “queuing gets you nowhere on the continent” in Le Touquet volop van toepassing is.

De dag wordt afgesloten met thee in het Westminster Hotel, een hotel met nog veel oude grandeur. “Not the Ibis Budget”, merkt iemand op. Er is alleen thee met een smaakje en de cake is wat klef maar de organisatie en de bediening zijn aardig.

Op de terugweg maken wij nog een stop bij de militaire begraafplaats Etaples waar ruim 14.000 gesneuveld Gemenebest soldaten uit 1914-1918 liggen.

Voor het laatste diner laat de restaurant staf ons lang wachten waarna wij lang blijven zitten en er pas uitgaan als gedreigd wordt dat het alarm wordt aangezet. Waarna wij in de nacht verdwijnen richting het andere Ibis hotel dat in ieder geval een bar heeft. Hier werd het uw correspondent duidelijk dat “the chairman’s report” niet goed is gevallen en dat het weer eens broeit in de hoogste regionen van de Fellowship.

Volgend in Chicago. Tot dan maar weer.

WILKIE COLLINS

'THE WOMAN IN WHITE': HAAR NAAM WAS CAROLINE...

door Liesbeth van Aalst

De aanname, dat Caroline Graves de muze was bij de totstandkoming van 'The Woman in White', is gebaseerd op twee verklaringen uit de omgeving van Collins.

Caroline Graves
1830 - 1895

Zij betreffen de dramatische ontmoeting van Collins en Graves; na een sociale avond in het ouderlijk huis van Collins, waren hij, zijn broer Charles en de schilder John Everett Millais op weg naar de studio van laatstgenoemde, toen vanuit een villa een gil klonk en een mooie jonge vrouw, geheel in het wit gekleed, langs hen heen in grote angst wegwylt. Collins volgde haar en kwam die nacht niet meer terug.

Het relaas van deze gebeurtenis en de achterliggende geschiedenis – haar ontvoering en gevangenhouding in de villa door een gewelddadig individu – vinden wij in respectievelijk de biografie van Millais en 'Dickens and daughter', een weergave van gesprekken tussen Gladys Storey en Kate Perugini-Dickens. Hoewel hier niet van harde feiten kan worden gesproken – de gebruikelijke Victoriaanse discretie in aanmerking genomen – staat wel vast dat Caroline en Wilkie vanaf 1854 tot zijn dood in '89 als minnaars samenleefden, slechts onderbroken door Caroline's mislukte huwelijk (een periode van twee jaar).

Dat hun ontmoeting in de prachtige opening van het boek wordt beschreven staat buiten kijf; een in het wit geklede vrouw doemt op als een visioen aan Walter Hartright: 'a solitary Woman, dressed from head to foot in white garments, her face bent in grave inquiry on mine, her hand pointing to the dark cloud over London'. De details van de plot ontleende Collins aan rechtbankverslagen die hij kocht tijdens een verblijf in Parijs met Dickens.

'ACTUAL' EN 'IDEAL'

Dit zijn twee belangrijke begrippen in de wereld van Collins; een dramatische plot ('Ideal') die gedragen wordt door de meesterlijk weergegeven en ontwikkelde karakters; de 'Actual', geboren uit eindeloos geduldig observeren van uiterlijke kenmerken en eigenschappen die als in een spiegel de persoonlijkheid laten zien op een volstrekt overtuigende wijze, zelfs als de karakter- eigenschappen karikaturaal overkomen. Hieronder volgen enige voorbeelden van personages uit 'The Woman in White' ter verduidelijking:

Mr. Fairly, jongste zoon uit een aristocratische familie, compenseert zijn gemis aan een titel met zijn grenzeloze minachting voor 'het plebs' – bestaande uit 98 procent van de bevolking - en dermate zwakke zenuwen, dat hij nog nèt niet dood is. Hij *kwijnt* in een schemerig, geluiddicht vertrek, waar zijn Franse valet als standaard fungeert voor door hem verzamelde Rembrandt schetsen. Deze beklagenswaardige figuur, Louis geheten, wordt verondersteld vele uren per dag met trillende kuitspijeren in het aanschijn van zijn meester door te brengen, geruisloos de bladeren omslaand.

Tijdens het sollicitatie gesprek met Hartright, de tekenleraar voor zijn nichten, heft Fairly een blanke hand, sluit de ogen en brengt fluisterend uit: 'Pray excuse me. But could you contrive to speak in a lower key? In the wretched state of my nerves, loud sound of any kind is indescribable torture to me'. Dit gesprek wordt afgesloten met de woorden: 'so glad to possess you at Limmeridge'.

Bij eerste lezing van deze kennismaking met de heer Fairly, drong zich heel even onweerstaanbaar het beeld bij mij op van de markies Querulijn Xaverius de Canteclaer van Barneveldt uit de grandioze Bommel sage; diens migraine, het neurotisch knippen van zijn haag en zijn esoterische gedichten. Een kakelende hoogmoedswaanzinnige, met geknepen snavel het 'janhagel' adresserend. Desalniettemin een sprookjesfiguur; ondanks zijn menselijk trekjes, kuitbroek en lognon is en blijft hij een haan.

Fairly echter is een mens - een ziekelijk egocentrische mens weliswaar - in een tijd en omgeving, waar hij zich door zijn achtergrond en positie kan manifesteren als een tiran die ongestraft kan vernederen en beledigen. Hij is als karakter volkomen geloofwaardig; ook in onze moderne wereld ontmoeten wij dergelijke persoonlijkheden: levend voor zichzelf en anderen alleen erkennend als instrumenten ter bevordering van eigen welzijn.

Hetzelfde geldt voor Count Fosco, de megalomane manipulator van – vooral - vrouwen; deze monsterlijk vette Italiaan met zijn geoliede charme en sentimentele liefde voor witte muizen en zangvogeltjes, veroorzaakt bij menig lezer een rilling van fascinatie en afkeer door de herkenning van menselijke eigenschappen, die een ogenschijnlijk hoffelijk individu tot een gevaarlijke medemens maken.

Marian Halcombe, beschermengel van haar halfzusje Laura Fairly, is misschien wel de meest boeiende van de karakters in deze roman; overduidelijk een door een man gecreëerde persoonlijkheid, is zij allereerst een anachronisme in haar intelligentie, vastberadenheid en zelfbewustzijn. In de beschrijving van haar uiterlijk wordt deze 'mannelijkheid' beklemtoond; zij is – hoewel perfect vrouwelijk gevormd- 'lelijk'. In het vrouwbeeld van haar tijd betekent dit een donkere' huid, grote 'mannelijke' mond en zwart haar, laag groeiend op het voorhoofd.

Haar intellect en moedige, integere karakter wekken de bewondering van mannen in haar omgeving ondanks haar 'onvrouwelijkheid'. Men hóórt de Victoriaanse lezer denken: 'zonde...'

Opmerkelijk is de denigrerende toon waarop zij over haar eigen sekse spreekt: 'how can you expect four women ...to dine together and not quarrel? We are such fools, we women....I don't think much of my own sex, no woman does, although few of them confess it as freely as I do.' Deze en soortgelijke opmerkingen en haar gepassioneerde liefde voor Laura, hebben tot vele speculaties geleid over Marian's -potentiële - lesbische geardeheid. Er is geen enkele aanwijzing in Collins' leven en werk te vinden die hierop zou duiden.

Laura Fairly – het slachtoffer van de misdadige intrige en dus één van de hoofdpersonen - bezit alle eigenschappen die een Victoriaanse jonge vrouw behoort te bezitten; zij is lelie-blank, tenger, blond en zeer hulpbehoevend. Als zodanig wordt zij hartstochtelijk bemind door Walter Hartright, haar tekenleraar. Hartright is een in alle opzichten keurige, onkreukbare jongeman, die als een koene ridder zijn geliefde uiteindelijk redt en haar als echtgenoot de maatschappelijk aanvaarde bescherming kan bieden.

'The Woman in White' verscheen -zoals gebruikelijk in de periode – in afleveringen (1859-'60), zoals afgesproken met Dickens na diens publicatie van 'A Tale of Two Cities' in het nieuw opgerichte tijdschrift 'All the Year Round'. Tegelijkertijd verscheen 'The Woman in White' in het Amerikaanse 'Harper's Magazine'.

Het verhaal wordt verteld door de verschillende personages in dagboek fragmenten, waardoor de plot zich ontvouwt vanuit meerdere gezichtspunten. Collins weet hierdoor een wisseling van stijl en toon te bereiken, die de lezer tot het einde geboeid

houdt en de karakters uitdiept tot levende mensen. Een meesterlijke dosering van spanning en humor zorgt voor de rest; wij zijn 'hooked', zoals Gladstone die er een theater voorstelling voor afzegde en prins Albert die het vrienden adviseerde te lezen. En de duizenden die dansten op quadrilles, parfums gebruikten die allemaal de naam 'Woman in White' droegen en graag voor elke nieuwe aflevering lang in de rij stonden.

153 Jaar later is het nog steeds een genot voor de liefhebber van Victoriaanse literatuur; spannend en door een consequent meesterlijke hand geschreven.

¹ donkere huid: olijfkleurig ('swarthy')

Tekst voor de The Dutch Dickensian van de lezing gehouden op 16 maart 2013 voor de Haarlem Branch of The Dickens fellowship

Dickens in Nederlandse vertaling. Drukgeschiedenis met speciale aandacht voor de Nijmeegse uitgevers de Gebroeders E. & M. Cohen.

door Els F.M. Peters

Dames en heren,

Ik ben vereerd met de uitnodiging om hier vandaag voor u een lezing te mogen geven. De insteek voor mijn voordracht is de buitengewoon boeiende geschiedenis van de Dickensuitgaven van de Nijmeegse uitgevers de Gebr. E. & M. Cohen vanuit boekhistorisch perspectief. Ik deed mijn naspeuringen in verband met de bicentennial, vorig jaar. In de Universiteitsbibliotheek Nijmegen hielden wij van mei tot september 2012 een tentoonstelling getiteld Dickens in Nederland. Drukgeschiedenis en receptie.

De eerste vertalingen

Charles Dickens (1812-1870) publiceerde een groot deel van zijn oeuvre in eerste instantie in afleveringen, als een feuilleton. Dat begon in 1836 met 56 korte satirische verhalen, de *Sketches by Boz*. In 1836-1837 verschenen *The Pickwick Papers* in 20 afleveringen. De hoofdrolspelers in de verspreiding van het werk van Dickens in het Nederlands ten tijde van Dickens' leven zijn allereerst redacteurs (en tevens uitgevers) van literaire tijdschriften.

E.J. Potgieter publiceerde in *De Gids* I(1837)-3, p.111-118 het verhaal *De aardmannetjes en de koster*, hoofdstuk 29 uit de *Pickwick Papers* (1836). Dit was de allereerste vertaling van Dickens die onder de aandacht van de Nederlandse lezers werd gebracht. Zonder dat overigens de naam van Dickens werd genoemd. Uitgever en redacteur Hendrik Frijlink van het tijdschrift *Leeskabinet* begon in 1838 met de publicatie van de 'Lotgevallen van Nicolaas Nickleby' in verschillende afleveringen in *Het Leeskabinet*. Hiermee introduceerde Frijlink deze roman van Dickens in bekorte vorm in Nederland. Deze eerste Dickens-vertalingen kwamen dus uit in Nederlandse literaire tijdschriften.

De eerste vertalingen in boekvorm

Vanaf 1840 verschenen de eerste Dickens-vertalingen in boekvorm. Behalve bij de genoemde Amsterdamse uitgever Frijlink van *Het Leeskabinet* kwamen deze in de jaren veertig van de negentiende eeuw verspreid bij circa tien andere uitgevers uit. In Amsterdam (Gebroeders Diedericks; C.F. Stemler; S. de Grebber; G.J.A. Beijerinck), Leiden (Noothoven van Goor), Nieuwe Diep (Bakker) en 's-Gravenhage (K. Fuhri; A.C. Kruseman, H.Nijgh en J.L. Van der Vliet).

In de volgende twee decennia waren A.C. Kruseman uit Haarlem en P.N. van Kampen uit Amsterdam de belangrijkste Dickens-uitgevers. Het is de verdienste van A.C. Kruseman geweest dat hij alle rechten van de tot die tijd bestaande vertalingen opkocht en een goedkope reeks *Werken van Dickens* uitbracht, echter zonder commercieel succes. De vertalingen waren van de hand van met name C.M. Mensing, Jacoba van Westhrene-Van Heyningne en Mark Prager Lindo.

H.A.M. Roelants, Schiedam

De Schiedamse uitgever H.A.M. (*Hendrik Adriaan Marius*) Roelants nam de publicatierechten van A.C. Kruseman over. Roelants begon in 1867 zijn eerste uitgave van een reeks verzamelde werken van Dickens in de vorm van losse afleveringen waarop men kon intekenen. Deze *Dickens-editie* bestond uit eenvoudige boeken met een titelgravure gedrukt in het formaat 18x12 cm. Na het overlijden van Charles Dickens (in 1870) bracht de Londense uitgever Chapman & Hall een geheel nieuwe 'Household Edition' van de werken van Dickens uit, waarin talrijke nieuwe illustraties waren opgenomen. Roelants publiceerde spoedig een Nederlandse versie

van deze prachtig geïllustreerde editie onder de titel *De werken van Dickens. Geïllustreerde uitgaaf*. Hij gebruikte hiervoor de vertalingen waar hij de uitgeefrechten al van had. De serie verscheen vanaf 1873 in twintig delen in kwarto-formaat (27x20 cm) gedrukt in twee kolommen per pagina met tientallen gravures per deel. De fraaie roestbruine linnen uitgeversband was een kopie van de originele groene Londense uitgave.

Roelants kwam daarna in 1881-1884 met nog een nieuwe editie. Het ging om een handzame uitgave, door hem zelf "*post-octavo uitgaaf*" (19,5 x15 cm) genoemd, voorzien van enkele illustraties per deel. Deze geheel nieuwe reeks van achttien werken van Dickens in veertig delen was "met duidelijke letter gedrukt op stevig papier", zo adverteerde de uitgever in krantenadvertenties.

De Schiedamse uitgever Roelants bracht dus drie reeksen van 'werken van ... Dickens' uit. En met succes. Hij is daarmee een belangrijke rol gaan spelen in de verspreiding van Dickens in Nederland. Hij werd dan ook alom geprezen voor deze uitgaven.

We zijn dan ook enigszins verbaasd dat we in het *Nieuwsblad voor den Boekhandel* van 3 juni 1884 lezen dat geveild ging worden: "*het grootse gedeelte van het uitgebreide fonds van de heer H.A.M. Roelants te Schiedam, waarbij o.a. het geheele fonds kinderboeken en werkjes voor de jeugd, de werken van Dickens, Erckmann-Chatrion, enz.* ":

Waarom Roelants zijn fonds in omvang terugbracht en de zo succesvolle Dickens van de hand deed is onduidelijk. Ging het hem in dat specifieke jaar misschien economisch slechter? We lezen in een advertentie in die tijd dat Roelants meldt: '*tengevolge van velerlei omstandigheden is mijne gewone voorjaarsreis vertraagd*'. (*Nieuwsblad voor den boekhandel* 6 juni 1884, p.301)

Een andere mogelijke verklaring is dat Roelants zich meer wilde richten op het uitgeven van functionele uitgaven zoals de Nederlandse *wetgeving*, de *Catalogus der internationale Landbouwtentoonstelling* (1884), almanakken en scheurkalenders en tijdschriften (zoals *De Huisvriend*; *Het Toilet* – een tijdschrift over mode). Op grond van vergelijking van advertenties in kranten uit die tijd vermoed ik dat de reorganisatie van het uitgeversfonds inderdaad de reden is voor de verkoop van een deel van de titels uit het fonds.

1884: Overname Dickensvoorraad door Cohen

In ieder geval was het de firma Gebr. E. & M. Cohen die in 1884 op de veiling van uitgeverij H.A.M. Roelants de gehele Dickensvoorraad met het auteursrecht van de vertaling opkocht. Het ging om tienduizenden boeken, de clichés van de vele illustraties en de kopijrechten. Of preciezer: (*Nieuwsblad voor de boekhandel* 1 juli 1884):

Al de werken in kwarto geïllustreerd, 19.762 delen

Al de werken in octavo, 35.926 delen

Al de werken voor de jeugd, bewerkt door S.J. Andriessen, 3691 delen

De clichés met het kopijrecht der delen

Het leven van Dickens door John Forster, in 3 dln, 933 ex.

De brieven van Charles Dickens, vert. door S.J. Andriessen, 2 dln, 270 ex.

Het bericht van deze verkoop verscheen in verschillende kranten. In de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* van 29 juni 1884 wordt de overname met enthousiasme begroet: "Bij de gehouden veiling van de fonds-artikelen voor boekhandelaren, o.a. van den uitgever Roelants, is door de firma Gebr. E. & M. Cohen te Nijmegen en Arnhem aangekocht de geheele serie van Dickens' Werken, voor de belangrijke som van f. 29.276,62. In de laatste 15 jaren is op geene veiling zulk een hoog bedrag voor ééne uitgave besteed. Pleit dit voor de ondernemingsgeest der genoemde firma, ook voor het publiek is deze mededeeling zeker niet zonder gewicht; het lijdt toch geen twijfel of ook deze werken zullen thans weldra tegen geringe prijs verkrijgbaar worden gesteld." Binnen enkele weken kwamen de Gebroeders E. & M. Cohen inderdaad met aanbiedingen voor ongeveer de helft van de oorspronkelijke prijs.

De Gebr. E. & M. Cohen, familiegeschiedenis

Ezechiël Godert

De broers Ezechiël Godert II (1847-1909) en Martin Godert (1851-1906) Cohen vormden samen de firma Gebr. E. & M. Cohen, Arnhem-Nijmegen. Hun familiegeschiedenis speelt zich in Nijmegen af. In de zeventiende-eeuw zat de familie Cohen in de tabakshandel en

Martin Godert

vestigde zich in Amsterdam en Amersfoort. Een telg uit deze familie, Godert Ezechiël I Cohen (ca. 1700-1780) vestigde zich rond 1720 als tabakshandelaar in Nijmegen. Zijn zoon Ezechiël Godert (1753-1813) sloot zijn bedrijf na het teruglopen van de tabakshandel en ging rentenieren, maar raakte uiteindelijk in Franse tijd volledig berooid. Hij was een belezen man met een goed gevulde boekenkast. Na zijn overlijden begon zijn weduwe Mindele Barends in 1824 met de boekerij een uitleenbibliotheek om van het leengeld in het onderhoud van haar gezin te voorzien. Haar oudste zoon volgde een opleiding in de boekhandel en de boekenverzameling groeide onder leiding van deze Godert Ezechiël II (1803-1876) uit van 800 delen tot een zeer respectabele uitleenbibliotheek van 20.000 banden. Godert Ezechiël begon tevens een antiquariaat en ging handelen in gebruikte goederen. Op boekenveilingen kocht en verkocht hij partijen boeken. Het bedrijf liep goed tot het onheil toesloeg. Door het plotselinge overlijden van zijn vrouw Judic Lansberg (1808-1853) bleef Godert Ezechiël achter met zeven kleine kinderen; hij was bovendien ziekelijk en in deze moeilijke omstandigheden nauwelijks in staat zijn leesbibliotheek annex boekhandel in stand te houden. Zijn twee jonge zoons Ezechiël Godert II en Martin Godert staken al jong (vanaf 13-14 jarige leeftijd!) de handen uit de mouwen en wisten het bedrijf nieuw leven in te blazen. Ze richtten zich gaandeweg op de in- en verkoop van boeken, zowel vanuit de leesbibliotheek annex winkel als op weekmarkten. Volwassen geworden vestigde Ezechiël zich in 1871 als boekhandelaar in Arnhem en zette zijn jongere broer Martin het Nijmeegse bedrijf voort. Na het overlijden van hun vader in 1876 besloten de broers in een vennootschap verder te gaan. De Gebroeders E. & M. Cohen. De firma specialiseerde zich in uitgeversrestanten en goedkope herdrukken van vooral populair-wetenschappelijke en van letterkundige titels.

De firma Gebr. E. & M. Cohen

Het bedrijf van de Gebr. E. & M. Cohen is te typeren als een De Slegte *avant la lettre*, oftewel een modern antiquariaat, een second hand-boekhandel en ramsj boekwinkel. Uitgeversrestanten, dus! De firma noemde zich steevast: "Magazijnen van goedkope boeken". Het doel van de broers was helder: goede Nederlandse en vertaalde literatuur en populair-wetenschappelijke boeken goedkoop en voor iedereen toegankelijk op de markt brengen.

Ze bouwden een groot fonds op door de voorraden en uitgeversrechten van andere

uitgevers op te kopen. In 1886 hadden ze al 2000 fondsrestanten overgenomen. Walter Scott, Felix Dahn, Frits Reuter, Victor Hugo H. Beecher Stowe (*De negerhut van Oom Tom*), Gustave Aimard, A.L.G. Bosboom-Toussaint, Willem Bilderdijk zijn maar enkele auteurs uit het uitgebreide fonds van de Cohenbroers. Ze waren in die tijd door deze werkwijze een groot boekhandelshuis geworden en toonaangevend in Nederland (samen met o.a. de firma Bolle in Rotterdam en de Gebr. Koster in Amsterdam).

De boekenfirma Cohen was een verzendboekhandel, die de klanten gemakkelijk via de post wist te bereiken. Het ging om zeer grote aantallen. In die jaren tachtig verstuurde de firma Cohen jaarlijks ongeveer 400.000 boeken per post, trein of bode zowel naar boekwinkels als direct naar klanten in het land. Onder de gevestigde uitgevers werd de werkwijze van dit type bedrijf overigens met enige zorg bekeken. De door Cohen overgenomen titels werden doorgaans tegen veel lagere dan de oorspronkelijke prijs aangeboden, goedkoop en in een grote oplage. Niet alleen verkocht het boekbedrijf Gebr. Cohen dus uitgeversrestanten (in de rol van boekhandelaar), maar het bedrijf zorgde ook voor herdrukken van goed lopende titels (in de rol van uitgever).

Het adres in Nijmegen was Grotestraat 26. In Arnhem bevond het bedrijf zich aanvankelijk in de Oeverstraat 77 en vanaf 1886 in het grote pand op de hoek Rijnstraat 86/ Nieuwe Kraan 1. Van de inrichting van het Arnhemse hoekpand Rijnstraat / Nieuwe Kraan is een fraaie beschrijving bekend (in Kruseman *Bouwstoffen* II, part II, p. 488-489):

"In de duizelingwekkende massa [boeken], in tal van kasten geplaatst in de verschillende ruime zalen, is een orde en stelselmatige indeling gebracht, die het mogelijk maakt daarin den weg te vinden, terwijl winkel, kantoor en werkplaats zoodanig zijn ingericht en verbonden, dat het mogelijk is de reuzenzaak der Gebroeders Cohen te besturen en het publiek zoo spoedig mogelijk te bedienen."

en

"Wie het boekenpaleis van den heeren Cohen ziet, moet eerbied hebben voor het talent, het doorzicht, den ijver en de volharding van hem, die door eerlijke middelen eene zaak, zo klein in den aanvang, tot zulk eene hoogte wist op te voeren."

Dickensuitgaven bij Cohen

De 'Werken van ...' Dickens pasten dus uitstekend in het assortiment van Cohen en we begrijpen dus de overname ervan uit de uitgeverij Roelants. We pakken het verhaal van de Dickensuitgaven dan ook weer op:

In de krant in juni 1884 (*Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* over de overname van het Dickensfonds van Roelants werd geschreven dat het geen twijfel zou leiden of de werken zouden weldra tegen geringe prijs te krijgen zouden zijn. Dat gebeurde. Met advertentieteksten als "Schepen en pakhuizen van de geïllustreerde prachuitgave der werken van Dickens" en "Dickens! Dickens, de prachuitgave vol platen. Voor een appel en een ei ..." brachten de Gebroeders E. & M. Cohen de werken van Dickens uit het Roelantsfonds aan de man. En met groot succes. Om aan de vraag te voldoen besloot Cohen al snel tot een herdruk van de hele geïllustreerde editie.

Prospectus

Bij een Dickens-uitgave in de Universiteitsbibliotheek Nijmegen is de 24-pagina dikke prospectus *Uit en over Charles Dickens' werken* bijgebonden, welke de firma Cohen heeft uitgegeven als reclame voor die nieuwe uitgave. Het was Martin Godert Cohen zelf die deze prospectus heeft samengesteld, getuige de initialen M.G.C. op de titelpagina.

Martin Cohen vertelt in deze prospectus dat de firma Cohen binnen anderhalf jaar tijd al 28.000 exemplaren had verkocht en dat dat er zelfs meer hadden kunnen zijn omdat een aantal titels toen al was uitverkocht. Hij kondigt een nieuwe, vermeerderde en herziene druk aan. De uitvoering van de nieuwe editie zou uitmuntend zijn, zowel wat druk als papier betrof. Bovenal zou de reeks goedkoop en voor iedereen te betalen zijn via intekening op 100 afleveringen van 30 cent, te betalen in twintig termijnen. "*Deze werken zullen een sieraad in elk huisgezin zijn*", zo stelde de uitgever. Martin Cohen presenteert in deze prospectus citaten over Dickens uit kranten en van bekende auteurs. Bovendien worden fragmenten uit de nieuwe uitgave afgedrukt, zodat belangstellenden konden zien hoe de uitgave eruit zou zien. Er wordt nadrukkelijk gesproken over een *nieuwe, vermeerderde en herziene druk*. Op basis van

vergelijking van uitgaven heb ik geprobeerd te achterhalen wat die herziening en vermeerdering inhield.

Tekstherziening door P.J. Enk

Allereerst lieten de Gebroeders Cohen de vertalingen van enkele werken controleren, corrigeren en aanvullen. Zo werd de vertaling van de *Pickwick Papers* herzien. In het voorwoord van de nieuwe editie (de achtste, vermeerderde en verbeterde uitgave uit 1888) schrijven de uitgevers:

Aan den heer P.J. Enk, Leeraar in de Engelsche taal te Nijmegen, droegen wij deze herziening op en het doet ons genoegen hierbij een volledige en uitmuntende bewerking van dit genoemde boek te kunnen voorleggen.

Petrus Johannes Enk (1856-1924) was in 's Heerenbergh geboren en werd in 1882 benoemd tot hoofd van de Openbare lagere school nr. 1 (de ULO) in Nijmegen. Twee jaar later huwde hij de Nijmeegse Hendrina de Jong. Enk legde in 1885 met goed gevolg een examen in de Engelse taal af. Hij moet een bekende van Martin Cohen zijn geweest, aangezien hij dus het eervolle verzoek kreeg de bestaande vertaling van de *Pickwick Papers* te bewerken.

De oorspronkelijke Nederlandse vertaling was van C.M. Mensing en Enk gebruikte voor zijn correcties en aanvullingen de nieuwe Londense editie uit 1886, de *Jubilee Edition* van uitgever Macmillan and Co. Enk schrijft in het voorwoord van zijn bewerking dat hij enkele onjuistheden in de oude vertaling had verbeterd en ontbrekende hoofdstukken of delen daarvan in de nieuwe uitgave had toegevoegd. Zo werd de nieuwe uitgave vermeerderd met de vijf hoofdstukken I, XIV, XVII, XXIX en XLIV, en aanvullingen op nog eens zes hoofdstukken (de hoofdstukken III, XI, XXI, XXVIII, XXVI en XLVIII).

Waarschijnlijk heeft P.J. Enk alleen de tekst van de *Pickwick Papers* doorgelicht. In geen van de andere uitgaven komt zijn naam nog voor. Van *Onze Wederzijdse vriend* en *Nikolaas Nickleby* werd de oorspronkelijke tekst ook opnieuw herzien en wel door een persoon met de initialen A.I. Deze bewerker kon ik jammer genoeg niet identificeren.

Vertalingen in die tijd waren overigens vaak verkorte uitgaven van de oorspronkelijke werken. Alleen een uitgebreide vergelijking van teksten met de oorspronkelijke Engelse versie kan meer inzicht geven in die vertaalpraktijk en de

compleetheid van de gepresenteerde vertalingen in de verschillende Nederlandse uitgaven.

Twee nieuwe delen

Naast het corrigeren en aanvullen van teksten breidden de gebroeders Cohen de 20-delige serie van het Roelantsfonds uit met twee nieuwe delen, te weten:

Juffrouw Lirriper en hare Commensalen

Jozef Grimaldi

De *Werken van Dickens. Geïllustreerde uitgaaf* in de editie van de Gebr.E. & M. Cohen bestond dus voortaan uit 22 delen. Cohen heeft mijnsinziens alleen werken uit de *Geïllustreerde uitgaaf* in een nieuwe druk laten verschijnen. Van de octavo-uitgave van Roelantsfonds zijn waarschijnlijk alleen de overgenomen restanten verkocht, eventueel voorzien van een Cohenomslag en een nieuwe titelpagina.

Oplagen

Het ging in die tijd om respectabele oplagen. Zoals gezegd: Na overname van het Roelantsfonds verkocht de firma Cohen in anderhalf jaar tijd maar liefst 28.000 delen van de verschillende werken van Dickens! Van de Pickwick Papers weten we dat er van de eerste zeven edities 70.000 – 80.000 exemplaren zijn verkocht. Dus per oplage 10.000. Dit zijn nog maar aantallen uit de beginjaren van Cohen als uitgever van Dickens. Hoeveel exemplaren zijn er daarna nog over toonbank gegaan? Waarschijnlijk veel.

Fraaie uitgeversbanden

De broers Cohen hadden oog voor fraaie boeken. Ze hebben voor hun Dickensuitgaven prachtige linnen uitgeversbanden laten ontwerpen. Hun boekuitgaven zagen er verzorgd uit, in kleurrijke linnen boekbanden of voorzien van papieren omslagen met opdruk. De klant kon kiezen al naar gelang hij te besteden had of hij met of zonder linnen uitgeversband bestelde. De bandstempels voor de bekende blauwgroene banden zijn volgens Esther Cohen (in *De zolders kraken* (p. 64)) in Duitsland vervaardigd.

Reclame

De firma E. & M. Cohen maakte reclame voor de Dickensuitgaven, veel reclame, via

grote krantenadvertenties, maar ook in de vorm van advertenties in andere Cohenboeken. De uitgeverij gaf daarnaast een speciaal album met illustraties uit, getiteld: *Dickens-Gallerij. Album van 24 fraai gekleurde platen.*

"Dit album bevat 24 karakteristiek uitgevoerde plaatjes op karton, voorstellende de meeste karakteristieke typen uit Dickens' werken en is voor de bezitters van diens werken een zeer verrassend supplement", aldus de reclametekst voor deze uitgave.

Drukkers

Wie verzorgden het drukwerk van al die hoge oplagen van de werken van Dickens? Voor het drukken van hun uitgebreide uitgeversfonds maakten de Gebroeders E. & M. Cohen gebruik van verschillende lokale drukkers in Nijmegen, Arnhem en Wageningen. Slechts gedurende twee jaar, van 1887 tot 1889, beschikte de firma over eigen drukpersen. Dat was nadat de drukkerij van de Arnhemsche Drukkers- en Uitgevers-Maatschappij was opgekocht. Na twee jaar werd deze drukkerij van de hand gedaan en werd al het drukwerk weer zoals in voorgaande jaren uitbesteed. Het was vooral de Nijmeegse drukkerij H.C.A. Thieme (genoemd naar Hermann Carl Anton Thieme 1825-1881) die voor de firma Cohen nieuwe edities van de werken van Dickens heeft gedrukt. In die jaren (circa 1886) had deze firma Thieme buiten de voormalige Nijmeegse vestingwallen een gloednieuwe drukkerij laten neerzetten. En ook na samenvoeging met de Arnhemse firma Thieme was vanaf 1898 de daaruit voortgekomen Boek-, courant- en steendrukkerij G.J. Thieme, Nijmegen een belangrijke drukker voor Cohen.

De ontwikkelingen in de boekdrukkunst van de negentiende eeuw zijn in de Dickensuitgaven terug te zien. In de negentiende eeuw vervangt de machine het handwerk. De uitgaven van zowel Roelants als Cohen illustreren deze ontwikkelingen.

- De sneldrukkers bood de mogelijkheid tot het drukken van grote oplagen. De sneldrukkers kon wel 1000 afdrucken per uur halen, tegen voorheen 150 afdrucken.
- Stereotypie was een techniek om duplicaten van een zetsel te maken door een afgietsel van een drukvorm te maken (in bijv. gips) die dan weer met lood kan worden volgegoten voor een nieuw zetsel.
- De machinale papierfabricage en het gebruik van houtpulp zorgden voor goedkoper papier in grote hoeveelheden.
- Linnen boekbanden konden machinaal worden gemaakt, in vele kleuren en fraai

gedecoreerd.

- Illustratietechnieken verbeterden, zoals steendruk en vooral ook de houtgravure, die verfijndere tekeningen mogelijk maakte, en afdrukken in grote aantallen.

Verhuizing naar Amsterdam

In de jaren 1903-1906 werd de firma Gebr. E. & M. Cohen om zakelijke redenen verplaatst van Nijmegen en Arnhem naar Amsterdam. Martin Godert Cohen overleed kort daarop in 1906 op 54-jarige leeftijd. Nog geen drie jaar later overleed ook zijn broer Ezechiël Godert II op 61-jarige leeftijd. Diens twee jongste zonen Jacques Ezechiël (1884-1942) en Martin Ezechiël (1887-1944) zetten de uitgeverij voort onder de gelijkblijvende firmanaam Gebr. E. & M. Cohen, Amsterdam.

De grote voorraden boeken met Arnhem-Nijmegen op de titelpagina werden nog vele jaren vanuit Amsterdam aan de man gebracht. Zo ook Dickens. Uitverkochte titels uit de geïllustreerde uitgave van de werken van Dickens kregen herdrukken. Verder kwam de uitgeverij met nieuwe, aan de tijd aangepaste fraaie uitgeversbanden. Bekend is de fraaie gele Jugendstilband. Ook ontwierp de bekende grafisch kunstenaar André Vlaanderen een nieuwe boekband voor Charles Dickens' Werken.

Dickens' werken voor de jeugd.

Wat al door uitgever Roelants was begonnen is door de firma Gebr.E. & M. Cohen voortgezet: een speciale Dickenseditie voor de jeugd. Het waren sterk verkorte en voor kinderen bewerkte versies van een zestal werken geschreven door Simon Jacobus Andriessen (1831-1901), kinderboekenschrijver en doopsgezind predikant in Zijpe. Naast *Nelly* en *Oliver Twist* verzorgde S.J. Andriessen jeugdedities van *David Copperfield*, *Nicolaas Nickleby*, *Maarten Chuzzlewit* en *Barnaby Rudge*, die alle in verschillende heruitgaven ook door de Gebr. E.& M. Cohen in de reeks *Dickens' werken voor de jeugd* op de markt werden gebracht.

Gaandeweg concurrentie

De Gebr. E. & M. Cohen domineerden met hun volledige werken van Dickens decennia lang de boekenmarkt. Toch probeerden ook andere uitgevers met nieuwe Dickensvertalingen tot het lezerspubliek door te dringen. Vaak ging het maar om de uitgave van enkele populaire titels. In het begin kwam de concurrentie van Cornelis

Misset in Doetinchem. Diens vertalingen waren van de hand van Dutric, een pseudoniem voor de in Arnhem geboren Aleid Gerhard van Tricht (1848-1925), generaal-majoor in het Nederlandse leger.

In 1916 ontstond er een conflict met uitgeverij J.M. Meulenhoff over drie werken van Dickens, die door Meulenhoff zonder toestemming waren gedrukt, gebruik makend van de vertalingen waar Cohen de rechten van bezat. Onmiddellijk kwam Cohen met de zogenaamde Cohen-editie van o.a. *Olivier Twist*, *David Copperfield* en *Samuel Pickwick en Nelly*. Deze editie in pocketformaat werd opnieuw een succes. Maar langzamerhand kwamen er nieuwe vertalingen bij andere uitgevers uit van losse werken van Dickens. En eerlijkheidshalve: de tijd was ook rijp voor modernere vertalingen.

Einde van uitgeverij Gebr. E. & M. Cohen

De broers Cohen hebben de uitgeverij in 1940-1941 op last van de Duitse bezetters moeten liquideren. In oktober 1940 droegen zij de rechten voor de uitgave van de werken van Dickens over aan de uitgeverij Gebr. Graauw in Amsterdam. Jacques Ezechiël Cohen overleed kort nadien in Amsterdam aan een hartaanval; zijn broer Martin Ezechiël werd gedeporteerd en kwam in 1944 om in het concentratiekamp Auschwitz/Birkenau. Zo kwam er op tragische wijze een einde aan het toen 65 jaar oude boekbedrijf Gebr. E. & M. Cohen.

Samenvattend

De in Nijmegen en Arnhem, en later in Amsterdam, gevestigde boekhandel/uitgeverij Gebr. E. & M. Cohen (1876-1940/1941) heeft met haar uitgaven sterk bijgedragen aan de verspreiding van literair werk onder een groot lezerspubliek in Nederland aan het eind van de negentiende en de eerste helft van twintigste eeuw. Ook met de werken van Dickens, op de markt gebracht tegen lage prijzen en in grote oplagen, hebben de broers Cohen en hun nakomelingen vele lezers weten te bereiken. Deze aankoop uit het fonds van uitgeverij Roelants hebben de gebroeders Cohen met twee delen vermeerderd, wat vertalingen betreft verbeterd, heruitgegeven en van fraaie uitgeversbanden voorzien. Ze voerden een actieve uitgeverspolitiek waaruit behalve zakelijk instinct ook liefde voor boeken sprak. Kortom: een indrukwekkende prestatie, die ook nu nog steeds respect afdwingt.

Pas in 1952 zou er een gloednieuwe eigentijdse vertaling van de verzamelde werken van Dickens verschijnen, uitgegeven door uitgeverij Het Spectrum in de reeks Prismapockets met vertalingen van onder anderen Godfried Bomans, Anton Coolen, J.C. Bloem.

Tot slot:

Een deel van mijn vandaag aan u gepresenteerde bevindingen over de Gebr. E.& M. Cohen en de uitgave van de werken van Charles Dickens heb ik in april vorig jaar beschreven in het artikel "De Gebroeders E. & M. Cohen en Charles Dickens. Goedkope edities van Nijmeegse uitgevers", in de periodiek *Nijmeegs Katern*, een uitgave van de historische vereniging Numaga te Nijmegen.

Selectie bronnen en literatuur

Els F.M. Peters, "De Gebroeders E. & M. Cohen en Charles Dickens. Goedkope edities van Nijmeegse uitgevers", in: *Nijmeegs Katern* 26(2012)-afl.2, pp. 18-26.

Dickens in Nederland. Drukgeschiedenis en receptie. Gids bij de tentoonstelling in de Universiteitsbibliotheek Nijmegen, 30 mei t/m 31 augustus 2012, Nijmegen Universiteitsbibliotheek 2012 (met teksten van Els F.M Peters en Léon Stapper)

Uit en over Charles Dickens' werken. Een honderdtal aanbevelende stukken van voornamelijk letterkundigen, tijdschriften en dagbladen. Met een aantal platen en daarbij behorende tekst als proeve van illustratie en druk. Alles met opgave van bronnen verzameld door M.G.C. [Martin Godert Cohen], Arnhem-Nijmegen Gebr. E. & M. Cohen, z.j. [1886], 24 p. (Ex. in: UB Nijmegen, KDC b 201).

Kranten (o.a. *De Tijd*; *Nieuws van den dag*; *PGNC*);

Nieuwsblad voor den boekhandel 1884-1888

E. Cohen, "De Nijmeegse tak van de familie Cohen.", in: *Jaarboek Numaga* 43(1996), pp. 57-76.

E. Cohen, *Van leesbibliotheek tot uitgeversbedrijf. De ontwikkeling van Uitgeverij Gebr. E. & M. Cohen en enkele aanverwante bedrijven tussen 1827 en 1941 in Nijmegen – Arnhem – Amsterdam*, Amsterdam (Uitgeverij De Buitenkant) 1995, in de reeks *Uitgelezen boeken* 5(1995) afl. 3.

E. Cohen, M. Keyser e.a., *De zolders kraken! De uitgeversfamilie Cohen te Nijmegen, Arnhem en Amsterdam, 1824-1951*, Amsterdam 2001.

O. Dekkers, *The reception of Charles Dickens in the Netherlands* (typoscript 2012).

J.W. Enschedé, *A.C. Kruseman*, Amsterdam 1899-1902;

H. van der Horst, "H.A.M. Roelants (1827-1907). "Het boek heeft hij lief gehad als boek"", in: *Musis* 15(2009)-afl. 10, pp. 4-7.

A.C. Kruseman, *Bouwstoffen voor een geschiedenis van den Nederlandschen boekhandel gedurende de halve eeuw 1830-1880*, Amsterdam 1886-1887.

L. Kuitert, "Second-hand handel: een doorbraak op het gebied van goedkope literatuur", in: *De negentiende eeuw* 15(1991), pp. 185-202.

Ph.C.J. Swinkels, "Drukkerij Roelants-Schiedam", in: *Scydam* 23(1997)-afl.2 pp. 40-51.

O. Wellens, "Het onthaal van Dickens in Nederland (1837-1870)", in: *125 jaar 'Zuidnederlandse maatschappij van taalkunde'*, 1997.

The Guardian Dickens Walk deel 4

De krant *The Guardian* heeft voor de Dickens bicentennial een aantal wandelingen, die langs bekende lokaties uit de romans leidt, op het internet gezet. Voorzien van een kaart met afbeeldingen van de gebouwen en een MP3-bestand kunnen de echte liefhebbers, in wandelingen die van een klein half uur tot een uur duren, zelf zien en horen wat Dickens ook heeft gezien.

De redactie zal in een aantal afleveringen deze kaarten met route plaatsen en het bijbehorende MP3-bestanden downloaden en op een CD branden. Voor degenen die in het bezit van deze CD willen komen: voor €1,- is deze bij de redactie te bestellen. (Via een intekenlijst of via het redactie-email-adres.) Op de volgende bijeenkomst ligt deze dan voor u klaar.

De onderstaande vierde wandeling gaat langs een aantal locaties in het hart van Londen.

Location 1: St Mary-at-Hill Graveyard. The disused graveyard of St Mary-at-Hill – burials within the City were outlawed in the 1830s.

Location 2: The Companies of Watermen and Lightermen. The professional guild for those who loaded and moved the masses of cargo arriving on the Thames.

Location 3: Exterior of HSBC, 20 Eastcheap. A carving by William Theed the younger.

Location 4: Leadenhall Market. Leadenhall specialised in meat, game and poultry, patronised by rich and poor alike.

Location 5: The George & Vulture, Castle Court. A pub has existed on this site since the 1200s. This is the pub beloved of Mr Pickwick.

Location 6: Simpson's Tavern. An unchanged 18th-century chophouse and courtyard. During Dickens' time the City began converting dwelling-houses into offices, and its population moved out.

Location 7: The Royal Exchange. The original Royal Exchange was opened by Elizabeth I in 1571. To Dickens it represented "wealth" in the abstract.

Location 8: The Mansion House. Completed in 1752 as the first formal residence for the Lord Mayor.

Location 9: 1&2 Laurence Pountney Hill. Two of the last perfect merchants' houses in the City.

Location 10: Dowgate Hill and Cloak Lane. This was one of the access points for the new railway into London. Dowgate Hill still houses guilds like the tallow chandlers, skimmers and dyers.

Location 11: The College of Arms. Many of Dickens' characters longed to acquire themselves a coat of arms here.

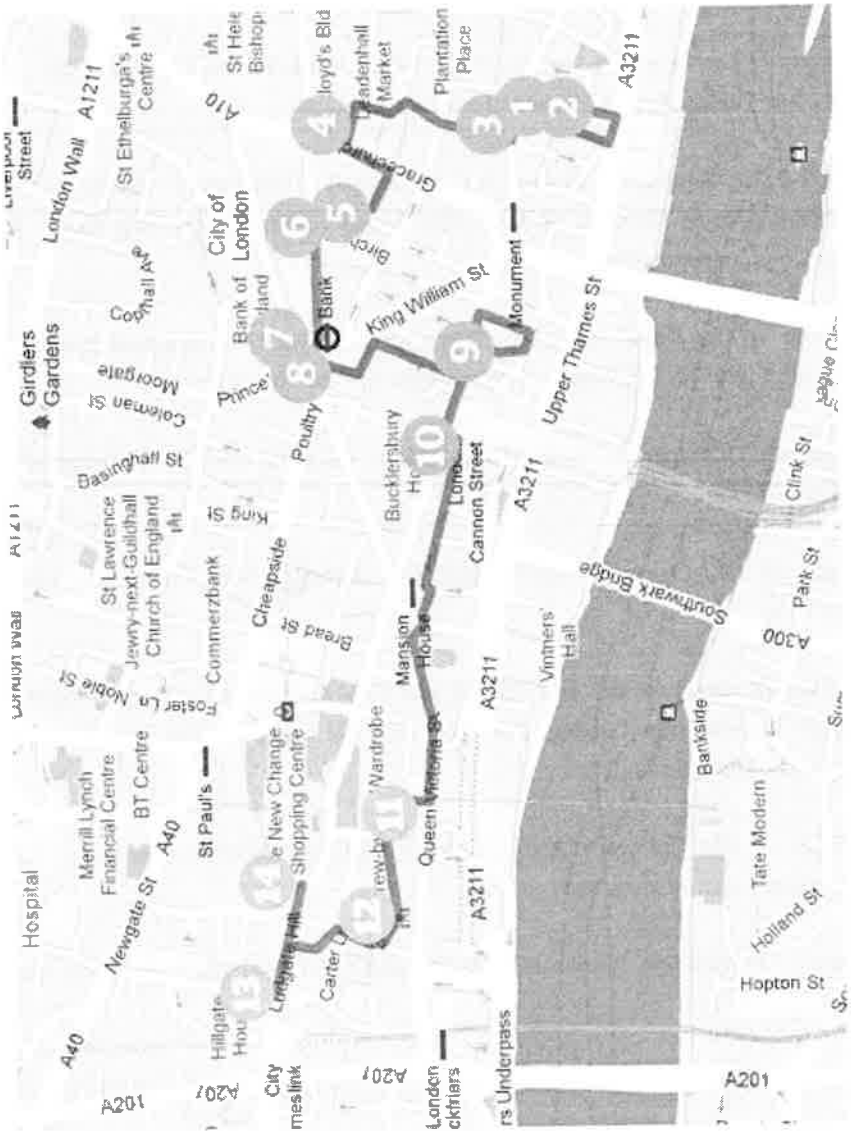
Location 12: Wardrobe Terrace. Edward III moved his Royal Wardrobe to this site in 1361.

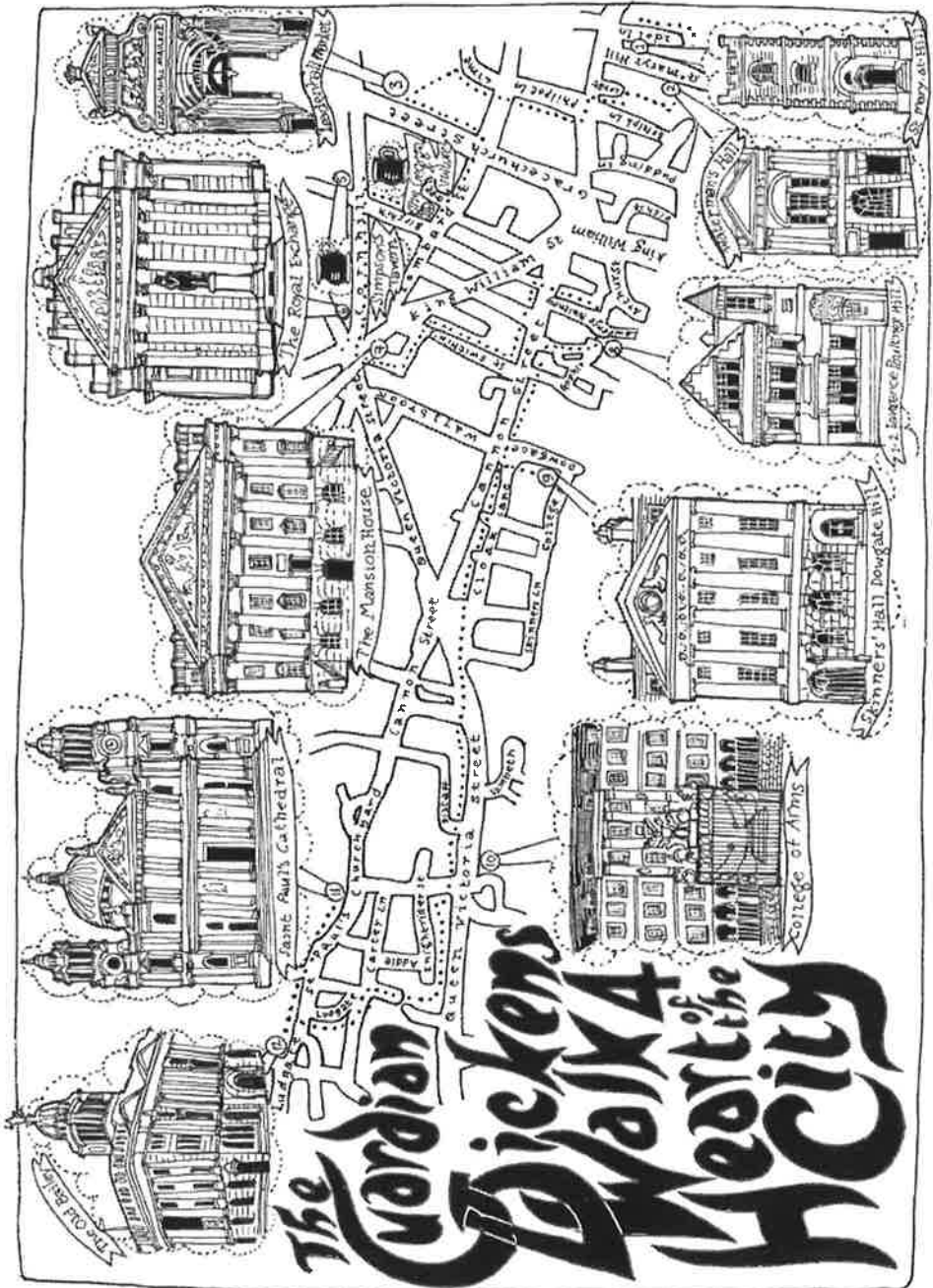
Location 13: Ludgate Hill and Old Bailey. The Old Bailey is the central criminal

THE DUTCH DICKENSIAN

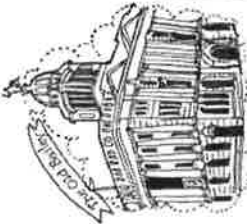
court of England and Wales, the current building dating back to Dickens' time. He was fascinated by crime and used to report on criminal cases here.

Location 14: St Paul's Cathedral. This area was the great book production centre of London in Dickens' time, home to Stationers' Hall.

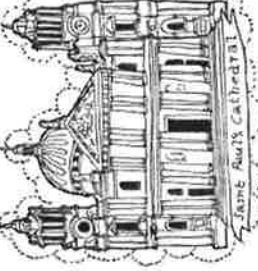

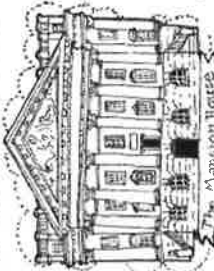
⑫ This area was the great book production centre of Dickens' time, home to Stationers' Hall.

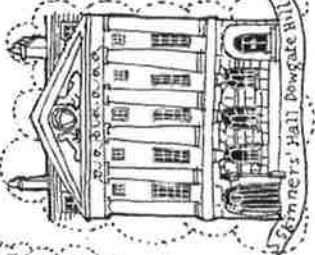
⑬ The old Bailey is the Central Criminal Court of England and Wales, the current building dating back to Dickens' time. He was fascinated by crime and used to report on criminal cases here.

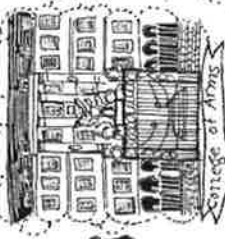
⑭ Completed in 1752, this was the first formal residence for the Lord Mayor.

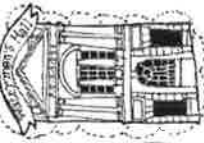
⑮ This was one of the access points for the new railway into London. Docks, Mill Hill houses, guilds like the tallow chandlers, skauers & dyers.

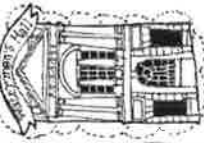
⑯ Many of Dickens' characters longed to acquire themselves a coat of arms here.

⑰ The disused graveyard of Saint Mary-at-Hill Burials City were outlawed in the 1830s.

⑱ The professionalists of Ping moved the masses of cargo arriving on the Thames.

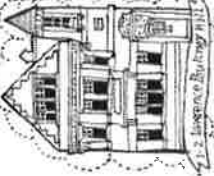
⑲ A pub had existed on this site since the 1200s. This is the pub beloved of Mr Pickwick.

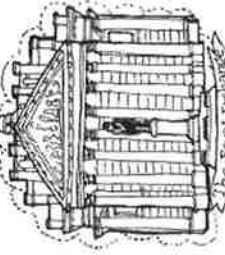
⑳ An unchanged 18th Century chop house & courtyard. During Dickens' time the city began converting dwelling houses into offices, and its population moved out.

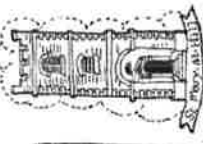
㉑ Two of the last perfect merchants' houses in the City.

㉒ The Royal Exchange

㉓ The disused graveyard of Saint Mary-at-Hill Burials City were outlawed in the 1830s.

The Guardian Dickens Walk the Heart of the City

De gevaren van het internet.

Je kunt niet voorzichtig genoeg zijn met het internet. Natuurlijk wij weten dat cyber-criminelen of onnozele ambtenaren kwistig allerlei persoonlijke en financiële informatie rondstrooien. Maar ook als Dickensian moet je voortdurend op je hoede zijn.

Één van onze redactieleden stuurde het volgende internet-bericht door naar de redactie met de opmerking: “*Dat die brief aan Catherine gericht zou zijn lijkt me sterk.*”

By Maria Popova

“Never take a mean advantage of anyone in any transaction, and never be hard upon people who are in your power.”

History has given us its fair share of deeply moving letters of fatherly advice, chief among them gems by Sherwood Anderson, Ted Hughes, F. Scott Fitzgerald, John Steinbeck, and Jackson Pollock’s dad. But count on the great Charles Dickens — born 201 years ago today — to raise the bar with unparalleled tenderness and wisdom.

When his youngest and favorite son, Edward SonBulwer Lytton, nicknamed Plorn and often referred to by his father as “the noble Plorn” and “the darling Plorn,” left for Australia on September 26th of 1868 to attend university, Dickens had an unexpectedly strong emotional reaction to his departure — as did the boy.

In a [letter to his wife](#), found in The Letters of Charles Dickens (public library; UK; public domain), Dickens recounts the parting scene:

I can honestly report that he went away, poor dear fellow, as well as could possibly be expected. He was pale, and had been crying, and (Harry said) had broken down in the railway carriage after leaving Higham station; but only for a short time.

Just before the train started he cried a good deal, but not painfully. ... These are hard, hard things, but they might have to be done without means or influence, and then they would be far harder. God bless him!

Bron: <http://www.brainpickings.org/index.php/2013/02/07/charles-dickens-advice-to-son-plorn/>

Hoe juist was deze observatie!

Op de website van Gutenberg waar veel werk van Dickens gratis als Public Domain

gedownload kan worden, vinden we deze brief en wat blijkt:

My dearest Mamie,

I will add a line to this at the Athenæm, after seeing Plorn off, to tell you how he went away.

Athenæm, Quarter to Six.

I can honestly report that he went away, poor dear fellow, as well as could possibly be expected. He was pale, and had been crying, and (Harry said) had broken down in the railway carriage after leaving Higham station; but only for a short time.

Just before the train started he cried a good deal, but not painfully. (Tell dear Georgy that I bought him his cigars.) These are hard, hard things, but they might have to be done without means or influence, and then they would be far harder. God bless him!

Kennelijk weet mevrouw Popova niet wie Mamie is!

Extra bericht van de redactie

De onderstaande oproep is van één van onze vaste medewerkers aan The Dutch Dickensian, Liesbeth van Aalst.

Oproep aan leden die op hun route naar de bijeenkomsten van de Haarlem Brach via Delft reizen.

Is er onder hen iemand die genegen is een toegewijde Dickensian met zich mee te voeren in zijn / haar auto (en vice versa).

Liesbeth van Aalst woont in de Van Almondestraat op loopafstand van de Provinciale Weg en zou zeer erkentelijk zijn voor deze vriendendienst.

Financiële bijdrage uiteraard te regelen.

tel. nr. 015-8894387

email:liesbethvanaalst@casema.nl

In The Dutch Dickensian worden ter beoordeling van de redactie, artikelen opgenomen die betrekking hebben op:
Leven en Werken van Charles Dickens.
Tijdgenoten die raakvlakken hebben met Charles Dickens.
Onderwerpen die licht doen schijnen op de tijd waarin Charles Dickens leefde.
Boekbesprekingen van oude of nieuwe uitgaven alsmede recensies van uitbeeldingen van werken van Charles Dickens op DVD etc.
Zowel artikelen geschreven in de Nederlandse taal alsmede in het Engels kunnen worden geplaatst.

Bijdragen:

Artikelen dienen bij voorkeur als platte tekst of neutraal Word-bestand, zonder opmaak, te worden toegezonden. Voetnoten dienen aan het eind van het artikel te worden geplaatst. Suggesties voor illustraties zijn ter beoordeling van de redactie.

Verschijning:

The Dutch Dickensian verschijnt minstens tweemaal per jaar.

Very truly Yours
Charles Dickens

This signature from 1831 is very like that from 1830 (see TDD 80); the easy curves below the signature are cleverly made, and while they indicate much energy, they also point to a useful confidence in self, owing to the deliberate way of accentuating the most personal part of a letter—its signature.